

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра політології

Бакалаврська робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: «Участь РФ в збройних конфліктах у світі»

Виконав: студентка 4-го року навчання

Спеціальності

052 Політологія

Котловська Анна Володимирівна

Керівник Явір. В. А.

Доктор політичних наук

(Етнополітологія та етнодержавознавство)

Рецензент Батанова Н.М.

Бакалаврська робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« » _____ 20__ р.

Київ – 2023 р.

План	
Вступ	3
1. Збройний конфлікт в Нагірному Карабасі	5
1.1. Огляд нагірно-карабаського збройного конфлікту	5
1.2 Роль Російської Федерації у збройному конфлікті в Нагірному Карабасі	18
2. Війна в Сирії	23
2.1. Огляд війни в Сирії	23
2.2 Роль Російської Федерації у війні в Сирії	37
3 Війна в Україні	42
3.1. Огляд російсько-української війни	42
3.2. Роль Російської Федерації у війні в Україні	55
4 Особливості участі Російської Федерації у збройних конфліктах у світі	60
Висновок	64
Список використаної літератури та джерел	66
АНОТАЦІЯ	78

Вступ

Актуальність теми дослідження. Дослідження російської ролі в збройних конфліктах на прикладі Нагірного Карабаху, Сирії та України у 2023 році є актуальним з декількох причин. Ці конфлікти тривають багато років, відзначаються руйнівним впливом - завдали колосальних збитків для економіки держав та забрали велику кількість життів. Росія і досі має великий вплив на дестабілізацію ситуації в цих регіонах, де й надалі поширюється її деструктивний вплив. Ці конфлікти стали причиною гуманітарних криз в окремих частинах держав, а велика кількість біженців з Сирії та України дестабілізували ситуацію в Європі. Вони негативно позначаються на цивілізаційному розвитку.

Наступна причина полягає в тому, що конфлікт у Сирії, а також в Україні і Нагірному Карабасі відображає глибокі суперечності між Сходом і Заходом, а також між різними релігійними та етнічними групами. Це приводить до зростання напруження в регіоні та загострення міжнародних відносин. Саме території Сирії, України та Нагірного Карабаху стали плацдармом для вирішення питань між Заходом та Росією.

Отже, дослідження вищезгаданих збройних конфліктів є актуальним в 2023 році, оскільки ці конфлікти є складним і мають значний вплив на світову політику. Вивчення війни може допомогти краще зрозуміти потреби та проблеми народів та розробити механізми вирішення конфліктів.

Метою роботи є дослідження причин виникнення, перебіг, ролі Росії у збройних конфліктах в Сирії, Україні та Нагірному Карабасі, а також особливостей участі Російської Федерації у збройних конфліктах у світі.

Відповідно до досліджуваної теми **завданням** роботи будуть:

- 1) розглянути історичне підґрунтя конфліктів;
- 2) дослідити причини їх виникнення;
- 3) відслідстежити перебіг конфліктів в Сирії, Україні та Нагірному Карабасі;

4) визначити роль Росії в ескалації конфліктів;

Об’єктом дослідження є збройні конфлікти в Сирії, Україні та Нагірному Карабасі.

Предметом дослідження є причини, виникнення, особливості перебігу, загострення конфліктів в Сирії, Україні та Нагірному Карабасі, а також особливості російської участі в них.

Для досягнення мети дослідження використовувались методи: порівняльного аналізу, систематизації, моніторингу інформації, узагальнення. Для дослідження історичного підґрунтя конфлікту використовувався історично-компаративістський метод.

У ході дослідження використовувалася література закордонних науковців – таких, як К. Х. Кал, І. Голденберг, Н. Герас, А. Лунд, Т. Колело та інших, а також українських - Кресіна І. О., Кубальський О.Н., Стоєцький С.В., Стойко О.М., Шемшученко Ю.С., Явір В.А. Окрім закордонних науковців, питання військової співпраці Росії з Сирією досліджувались також Ч. Намонюк та О. Цебенко, чії статті теж було використано для дослідження.

1. Збройний конфлікт в Нагірному Карабасі

1.1. Огляд нагірно-карабаського збройного конфлікту

Для розуміння виникнення суперечностей в Нагірному Карабасі потрібно дослідити історію регіону та розглянути моменти, які могли призвести до розгортання конфлікту.

Важливо розуміти, що конфлікти між державами з глибоким історичним корінням завжди є болючим для держав і несуть багато втрат, ось і в даному випадку для вирішення ситуації ворогуючі держави залучають великі матеріальні та людські ресурси, що не може позитивно відзначатись на їхній економіці і політичній ситуації в цілому. Розпад колишнього Радянського Союзу характерний кровопролитними війнами за перерозподіл територій та змін кордонів держав. Території, які мали автономію в Радянські часи, тепер почали боротись за свою незалежність і це є проблемою не тільки для самих автономних республік, а й для держав, які з ними межують, або в чиєму складі вони були. Прикладом є території колишньої Чеченської автономної області, Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки та Південноосетинської автономної області, які зараз самопроголосили свою незалежність, але не є визнаними у світі.

Територія Нагірного Карабаху є важливою для обох сторін конфлікту. Т. де Ваал описує цю територію так – «Для вірмен Карабах - історичний притулок вірменських князів і єпископів, останній форпост християнської цивілізації на передньому рубежі східного, тюркського світу. Азербайджанці вважають його колыскою своєї культури, звідки вийшли талановиті музиканти і поети. Історія Вірменії стає неповною без цього анклаву, без його монастирів і фортець князів; географія і економіка Азербайджану втрачають свою повноцінність без Нагірного Карабаху ...» ¹. Потрібно розуміти, що Карабах є важливим для двох

¹ Де Ваал Т. Чорний сад. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=120760&p=1>.

сторін не тільки як клаптик землі, а й як частина їхньої історії та культури. В даній ситуації, на мою думку, серйозним важелем є колективна пам'ять та історична травма, яку завдав Радянський Союз народам Вірменії та Азербайджану. Взагалі, колективна пам'ять є досить вагомим мобілізаційним фактором як і в конфлікті в Карабасі, так і в інших частинах світу.

Щоб краще розуміти природу конфлікту потрібно заглибитись в історію Карабаху, який завжди був густонаселеним вірменами. Для розуміння витоків конфлікту ми почнемо розглядати історію регіону з 1805 року. Тоді, після смерті Надир-шаха і розпаду Іранської держави Каджарів, Карабаське ханство було приєднано до складу Російської Імперії. За декілька років після приєднання ханства у 1803 році був підписаний Курекчайський договір і тоді ж почалось переселення вірмен із Іранського Азербайджану на територію Карабаху. Рішення про переселення було піддано критиці, але цього було недостатнього щоб скасувати його.

У 1920 році Ліга Націй визнала Нагірний Карабах спірною територією і, по суті, легітимізувала втручання в конфлікт і інших держав. Азербайджан мусив визнати автономію Карабаху, на що вони реагували більш позитивно ніж на повну незалежність регіону. Таким чином частина Карабаху була анексована, конфлікт був невирішений, а лише заморожений на майже 70 років. Пізніше вірмени Карабаху почали боротись за вихід зі складу Азербайджанської РСР.

Невизначеність на Закавказзі дали можливість для вирішення територіальних питань Азербайджану, Вірменії та Грузії. Розпад Російської імперії і нестабільність в країні після зробили можливим розгортання конфлікту між Республікою Вірменія і Азербайджанською Демократичною Республікою на території Карабаху. Верховка Союзу проводила діалог між Азербайджаном та Вірменією більш ніж три роки, але це не дало ніякого результату. Під тиском Сталіна уряд Азербайджану мав прийняти рішення про передачу територій Карабаху та Нахічевань Вірменії, що не підтримувалось Азербайджаном. З

моменту свого утворення Азербайджанська Республіка неодноразово висувала територіальні претензії не тільки на даний регіон, а й на інші вірменські території Закавказзя. У лютому 1924 році на території Начіхевані було утворену Нахічеванську Автономну Радянську Соціалістичну Республіку у складі Азербайджанської Радянської Соціалістичної Республіки, а натомість на території Карабаху – Нагірно-Карабаську Автономну Область. За законами Радянського союзу автономна область мала на порядок менше прав ніж республіка. На думку керівництва Радянського Союзу статус автономної області заспокоїть протестні рухи у Вірменії та Карабасі.

Уряд СРСР з підтримки Туреччини сприяв поділу вірмен між Вірменською Республікою та Нагірним Карабахом та азербайджан між Азербайджаном та Нагірним Карабахом для зменшення сили держав, які потенційно могли загрожувати Туреччині та цілісності СРСР.

Політика Радянського керівництва щодо вірмен в Нагірному Карабасі сприяла підігріву конфлікту. Карабаські вірмени були об'єктом пригнічення з боку влади протягом всього часу існування Радянського Союзу - був спровокований розрив зв'язків між Нагірним Карабахом та Вірменією, проводилась політика культурної девірменізації, відбувались масові депортації вірмен в глиб країни та заселення на території азербайджанців. Хоча влада й проводила переселення вірмен з Нагірно-Карабаської автономної області, але за переписом населення 1979 року їхня частка з 1923 року зменшилась тільки на 18%. Вірмени зазнавали утисків у всіх сферах через своє краще матеріальне становище, мали проблеми з реалізацією своїх прав, а керівництво влади Нагірного Карабаху та еліта була повністю азербайджанізована.² У повстанців не було підтримки еліт, що є дуже важливим чинником для успішного суспільно-політичного руху. Причиною пригнічення вірмен та підтримки Азербайджану радянською владою, за деякими джерелами, є більш активна підтримка комуністичної ідеології урядом

² Вітман К. М. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми: Монографія. – К.: Логос, 2007. – 336 с.

Азербайджану та наявність у Вірменії партії Дашнок, яка не підтримує ідеологію та має більш націоналістичний курс.

Важливо зазначити, що вірмени зазнавали утисків не тільки на території Нагірного Карабаху. Відомо про багато вірменських погромів в Туреччині, які відбувались ще до конфлікту в Нагірному Карабасі. Османська імперія радо вступила в Першу Світову війну розраховуючи на можливість повного стертя вірмен з лиця землі. Багато солдатів вірмен, які служили в лавах турецької армії, були відраховані і знищені. Геноцид проводився з 1915 до 1923 року по всій території Османської імперії в якому постраждало більше 1,5 мільйони вірмен. Відбувались масові депортації у місця і за таких умов, що в будь-якому разі призводили до смертей. Дії младотурків, які були спрямовані на повне винищення вірмен як нації, визнані геноцидом.

У війні 1987-1994 років страждали не тільки карабаські вірмени, а й азербайджанці які жили на цій території. В лютому 1988 року майже 2000 азербайджанців покинули Кафанський район. Факт насильства в даному випадку не є доведеним, адже заявляють, що перші міжетнічні сутички були здійснені в листопаді цього ж року і, що масовий рух азербайджанців з того району був зумовлений чутками та провокаціями. Цей чотирирічний конфлікт призвів до масових депортацій та етнічних чисток.

У 1987 році з приходом до влади Михайла Горбачова та початку політики гласності вірменське населення Нагірного Карабаху почало все частіше і впевненіше висловлювати своє бажання приєднатись до Вірменії. Було проведено референдум, який набрав 80 тисяч підписів, на який Азербайджан та верхівка відреагували негативно. У лютому 1988 року відбулась позачергова сесія обласної Ради НКАО, на якій було прийняте рішення «Про клопотання перед Верховними Радами Азербайджанської РСР та Вірменської РСР про передачу НКАО зі складу Азербайджанської РСР до Вірменської РСР». Відмова

азербайджанського та союзного уряду спровокувала ряд демонстрацій у Нагірному Карабасі та у Єревані.

Події 28-29 лютого 1988 року, які відбулись у азербайджанському місті Сумгаїт, які ще історики називають Сумгаїтським погромом, привернули увагу всього світу. Багато науковців визначаються цю подію як перший масовий випадок міжетнічного насильства. Т. де Ваал у своїй книзі «Чорний сад» каже, що «Радянський Союз у мирний час ніколи не переживав того, що відбулося в Сумгаїті». Погроми були спровоковані азербайджанськими біженцями з Нагірного Карабаху, а спрямовані вони були на вірмен, їхнє майно та бізнес. За офіційними даними кількість жертв становить 26 вірмен та 6 азербайджанців, але громадськість вважає ці цифри дещо заниженими. Вірменія відреагувала на погроми в сумгаїті бурхливими виступами, які прокотились всією країною. Науковці вважають ці події результатом вигнання азербайджанців з Кафанського району та вбивств в Нагірно-Карабаській Автономній Області.

Пізніше, восени цього ж року, відновились нападани на вірмен у Азербайджані та на азербайджанців у Вірменії. Продовжувались масові депортації. З Азербайджану втекли майже всі вірмени, крім тих, що жили в Нагірному Карабасі та Баку, а з Нагірного Карабаху – всі азербайджанці та майже всі курди.

У січні 1989 року Азербайджан частково втрачає контроль над Нагірно-Карабаською автономною областю, тому що союзна верхівка вводить на території надзвичайний стан та створює там Комітет особливого управління, яким вона і керується. В грудні НКАО було повернуто під юрисдикцію Азербайджанської РСР, прийнявши резолюцію «Про заходи для нормалізації обстановки у НКАО».

Вірменський рух у Нагірному Карабасі був визнаний урядом Азербайджану незаконним, створювались всі умови для виїзду вірмен з країни. Азербайджан отримав владу над Карабахом лише на папері, але де-факто ці території мало

підпорядковувались Азербайджану. Для насильної депортації та придушення повстань залучались не лише поліція та власна армія Азербайджану, а й підрозділи колишньої Радянської Армії, які базувались на території колишньої АРСР. А з боку Вірменії відбувався поступовий процес інтеграції регіону в країну: Вірменія включила питання соціально-економічного розвитку Нагірно-Карабаської Автономної області при плануванні бюджету у 1990 році. Через погроми вірмен в Азербайджані, які з часом поновились, Москва приймає рішення ввести війська в Баку, а по всьому Азербайджані – надзвичайний стан.

У серпні 1991 року Вірменія ухвалила Декларацію про суверенітет та прийняла резолюцію про приєднання Нагірного Карабаху до Вірменії. Були проведені вибори, в яких взяли участь і карабаські вірмени. Хороше озброєння армії Нагірного Карабаху та допомога зі сторони Вірменії та Росії зробили можливим початок повномасштабної війни з Азербайджаном. Були захоплені стратегічно важливі для Азербайджану пункти. Захоплення Вірменією Нагірного Карабаху проходило успішно, а політична ситуація в Азербайджані з цього приводу ставала дедалі гіршою.

Вірменські та російські війська взяли під контроль Нагірний Карабах та території, які прилягають до нього. Де-юре Карабах є незалежною державою і має свої органи влади, громадяни Нагірного Карабаху автоматично отримують громадянство Вірменії, в обігу – вірменська валюта. Нагірно-Карабаська республіка не визнана жодною країною-учасницею ООН, а за конституцією Азербайджану Нагірний Карабах досі є його частиною. Республіка визнається тільки такими ж невизнаними республіками на пострадянському просторі.

Сучасним етапом розвитку конфлікту можна вважати період від закінчення Першої Карабаської війни у травні 1994 року і до сьогодні. 5 травня 1994 року представниками Міллі Меджлісу Азербайджану, Вірменії та Нагірного Карабаху був підписаний Бішкекський протокол із закликом припинення вогню в ніч з 8 на 9 травня, а 9 – 11 травня відбувалось підписання «Угоди про безтермінове

припинення вогню з 12 травня», що, по факту, і закінчило Першу Карабаську війну.

У вересні 1997 року представники Мінської групи представляють новий варіант мирного врегулювання конфлікту, з яким «Нагірний Карабах є державним і територіальним утворенням у складі Азербайджану», що повністю задовільняло Азербайджан. Пізніше, у листопаді 1998 року ОБСЄ висуває нову пропозицію, за якою Нагірний Карабах є державним і територіальним утворенням у формі Республіки і утворює спільну державу з Азербайджаном в його міжнародно визнаних кордонах. Вірменія позитивно відреагувала на давню пропозицію, а Азербайджан, у свою чергу, - ні.

У Вірменії та Нагірному Карабасі відбулись теракт та замах на життя політичного діяча А. Гукасяна. Терористичний акт 27 жовтня 1999 року в Єревані був ініційований тодішнім президентом Вірменії Н. Унаняна. Терористи увірвались в залу вірменського парламенту зі словами про здійснення державного перевороту. В результаті теракту померло 8 людей серед яких прем'єр-міністр, спікер, два віце-спікери, міністр з оперативних питань, один депутат та академік Національної Академії наук Вірменії, а більш ніж 30 було поранено. Терористи взяли в заручники 50 депутатів та вимагали, щоб до них на переговори приїхав особисто президент Вірменії Р. Кочарян, що було виконано. Головою терористів був Н. Унанян, який був вірменським журналістом, а також членом найстарішої партії Вірменії – Вірменська Револьюційна Федерація Дашнакцутюн.

На відміну від інших конфліктів, на території Нагірного карабаху ніколи не було ні російських, ні закордонних миротворців. Перемир'я встановлене «Угодою про безстрокове припинення вогню з 12 травня 1994 року» часто порушується. Так у березні 2008 року відбулась перша серйозна сутичка, яка

спричинила смерть 4 військових, хоча новини говорять про 15 поранених та 12 вбитих вірменських солдатів³.

Напередодні президентських виборів в Азербайджані у 2008 році, тодішній президент І. Алієв, який балотувався на другий термін, зробив гучну заяву про зміну політики щодо Нагірного Карабаху та Вірменії і початок наступу⁴. Пізніше, у листопаді цього ж року у Підмосков'ї президентами Азербайджану, Вірменії та Росії була підписана декларація по Нагірному Карабасі, яка ще відома як «Московська декларація», що повністю усуває з переговорного процесу Туреччину, союзника Азербайджану. Хоча декларація й зобов'язала Азербайджан та інші сторони конфлікту не розпочинати нової війни, вона все одно була безмістовною, адже сторони залишались на своїх позиціях⁵.

У квітні 2009 року Вірменія та Туреччина, яка підтримувала у даному протистоянні Азербайджан, почала переговори для розробки плану заходів для врегулювання конфлікту та відновлення стосунків між ними, які були перервані через конфлікт в Нагірному Карабасі⁶. У 1993 році Туреччина закрила свої кордони для вірмен і обірвала з Вірменією всі дипломатичні стосунки через участь Єревану в сутичках в Карабасі. В даному примирення було дві проблемні точки: загострення стосунків Туреччини з Азербайджаном через «зраду» та різка критика націоналістів Вірменії примирення з державою, яка підтримує ворога⁷. Під час переговорів вірменська сторона вимагала від Туреччини визнання геноцидом масові вбивства вірмен в Османській імперії, а натомість Туреччина вимагала вирішення суперечки навколо Нагірного Карабаху. Через вимоги, які

³ Четверо азербайджанських вояків загинули на півночі Нагірного Карабаху в результаті вчорашньої перестрілки з вірменськими військовими. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1112233.html>.

⁴ Президент Азербайджану обіцяє “тотальний наступ” на Вірменію. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1329514.html>.

⁵ “Московська декларація” щодо Нагірного Карабаху – хто ж переміг: Вірменія, Азербайджан чи Росія?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1337851.html>.

⁶ Налагоджуються відносини між Туреччиною та Вірменією. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1614127.html>.

⁷ Драчук С. Вірменія і Туреччина поспішають налагодити відносини, поки процес не зірвався. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1614680.html>.

ніхто не міг задовольнити дипломатичні відносини між країнами ніяк не відновлювались аж до вересня 2009 року.

У липні 2009 року знову відбулись переговори між І. Алієвим, С. Саргсяном та Д. Медведєвим, президентами Азербайджану, Вірменії та Росії, щодо вирішення спірних питань в Нагірному Карабасі, які були оцінені російською стороною як «дуже конструктивні». Через стійку позицію Азербайджану, щодо регіону, а саме повне відкидання можливості незалежності Нагірного Карабаху переговори, хоча й мали позитивну динаміку, не призвели до істотних зрушень. Через безрезультатність переговорів І. Алієв в листопаді 2009 року висловився про можливість військового втручання для вирішення конфлікту.

Через підтримку Туреччиною Азербайджану та невизнання геноциду вірменського народу Вірменія у квітні 2010 року призупинила ратифікацію угоди з Анкарою про відновлення дипломатичних зв'язків. Туреччина, в свою чергу, заявила про бажання встановлення зв'язків між Єреваном та Анкарою, а США закликали сторони до подальшого діалогу⁸.

У серпні 2010 року була підписана угода між Єреваном та Москвою про розширення військової присутності у регіоні. Крім цього угода також розширює місію російських військ та зобов'язує надати Вірменії ще більше озброєння. Хоча й угода була створена з метою захисту території Вірменії, збільшення озброєння не виключає можливості нападу на Азербайджан. А вже за місяць на кордоні Вірменії з Азербайджаном відбулась сутичка в якій загинуло п'ятеро солдатів. Міністерство оборони Азербайджану звинуватило у цьому Вірменію, заявивши, що «вірменські війська перетнули кордон і намагались атакувати азербайджанські війська»⁹.

⁸ Вірменія зупиняє процес замирення з Туреччиною. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2022027.html>.

⁹ П'ятеро людей загинули на кордоні з Нагірним Карабахом – Азербайджан. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2145084.html>.

Неодноразові переговори Вірменії, Азербайджану та Росії залишались й надалі безрезультатними. У лютому 2011 року, після того як вірменські війська застрелили азербайджанського військового, Баку заявило про підготовку до повномасштабної війни проти Вірменії¹⁰. З боку Азербайджану неодноразово звучали погрози про захоплення військовополонених та збиття літаків, що прямуватимуть до Нагірного Карабаху.

У квітні 2016 році після збільшення збройних запасів Азербайджану за рахунок допомоги від Росії, Баку знову поновив конфлікт у Нагірному Карабасі. Використовувались тактичні ракетні комплекси, реактивні системи залпового вогню, відбувались перестрілки з використанням важкої артилерії та авіації. Внаслідок чотириденного загострення конфлікту за різними оцінками загинуло від кількох десятків до кількох сотень військових та цивільних. Пізніше втручання Кремля у загострення конфлікту показало світові та ворогуючим сторонам його силу та важливість його у розв'язанні конфліктної ситуації в регіоні. Азербайджан відновив контроль над стратегічною висотою Лала у Джебраїльському районі та приблизно над 20 км² окупованої території. Світ на чотириденні події в Карабасі висловив занепокоєння, так тогочасний Президент України П. Порошенко зробив офіційну заяву про підтримку Азербайджану у даному конфлікті, а Іран запропонував посередництво для вирішення кризи. 13 квітня у Єфревані під російським посольством відбулись протести проти політики Росії у Нагірному Карабасі.

В період між 2016 та 2020 роками «режим тиші» неодноразово порушувався, повідомлялось про втрати як серед азербайджанських військових, так і серед вірменських. Переговори та обговорення сторін не мали ніякого результату. Наймасштабнішими порушеннями «режиму тиші» є інциденти 24-25 лютого, 15-17 травня, 16-17 червня, 4 і 7 липня та 19 жовтня 2017 року.

¹⁰ Азербайджан готується до війни з Вірменією – міністр. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2306519.html>.

В липні 2020 року напруга між Азербайджаном та Вірменією зросла, що переросло у військове протистояння у азербайджанському місті Товуз та вірменському Тавуш, що знаходяться на кордоні між Вірменією і Азербайджаном, а не на території самопроголошеної Нагірно-Карабаської республіки¹¹. Це було найсерйознішим протистоянням між Єреваном та Баку з часів чотириденної війни, та першим наступом з боку Вірменії з 2018 року. Через підтримку Азербайджану зі сторони України у Єревані почались протести під українським посольством. Сполучені Штати Америки та Європейський Союз висловили занепокоєння щодо ескалації конфлікту в регіоні і закликали до припинення вогню. В Азербайджані проходили масові демонстрації на підтримку війни з Вірменією, а Туреччина різко засудила дії Вірменії.

Пізніше Вірменія оголосила про початок спільних навчань систем ППО з Росією, а через тиждень і Азербайджан провів ряд військових навчань самотійних та з участю Туреччини. Було також повідомлено про переведення сирійських військ в Азербайджан, в той час як членів Загонів народної оборони (національна армія Сирійського Курдистану) та Робітничої партії Курдистану з Іраку та Сирії перевели до Нагірного Карабаху.

27 вересня – 10 листопада 2020 року відбулись події, які отримали назву Друга Карабаська війна. Близько 6 ранку 27 вересня сталось нове загострення, про що повідомив у своєму фейсбуці Прем'єр-міністр Вірменії Н. Пашинян¹². Азербайджан також повідомив про порушення «режиму тиші» та активний обстріл азербайджанських позицій з боку Вірменії. Того ж дня Єреван оголосив воєнний стан та загальну мобілізацію населення у Вірменії та Нагірному Карабасі¹³, в Азербайджані про воєнний стан було оголошено наступного дня.

¹¹ Між Вірменією та Азербайджаном найбільші за останні роки бойові дії. Наскільки це серйозно?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/armenia-azerbajan-conflict/30730061.html>.

¹² У збройному конфлікті Вірменії та Азербайджану сталося нове загострення, є жертви. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-virmenia-azerbajdzhan-karabah-zahostrennya/30860313.html>.

¹³ Вірменія оголосила воєнний стан і загальну мобілізацію. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-virmenia-vojennyj-stan/30860413.html>.

Вже за добу після початку конфлікту повідомлялось про десятки жертв як серед військових, так і серед цивільного населення.

Відомо про участь закордонних військ у бойових діях в Нагірному Карабасі. Так 30 вересня російське Міністерство Закордонних справ повідомляло про перекидання військ з Сирії та Лівії в Карабах, але було невідомо на чийй стороні вони будуть воювати та хто саме займався їхнім переведенням¹⁴, хоча днями раніше не підтверджені джерела говорили про те, що Туреччина займається перекиданням військ з Сирії для підтримки Азербайджану. Через те що етнічні азербайджанці складають велику частку населення Ірану 2 жовтня іранськими містами прокотилась хвиля демонстрацій вимагаючи від влади надати підтримку Баку у війні¹⁵, Україна ж у свою чергу висловила про те, що не буде надавати військову допомогу жодній зі сторін¹⁶.

Протягом всього загострення конфлікту сторони неодноразово заявляли про готовність до переговорів та бажання вирішення кризи мирним шляхом. Вірменія повідомляла про можливість визнання незалежності Карабаху, а І. Алієв, президент Азербайджану, не зрушуючи зі своїх позицій, не виключав можливості надання Нагірному Карабаху культурної автономії та повністю виключав варіант розвитку подій, в результаті яких Нагірний Крабах був би незалежним¹⁷.

Після захоплення Азербайджаном стратегічно важливого міста Шуші, Баку заявив про тристоронню угоду про кінець боїв в Нагірному Карабасі між Азербайджаном, Вірменією та Росією. За словами І. Алієва ця угода повністю

¹⁴ МЗС Росії заявило про перекидання іноземних найманців із Сирії та Лівії у Нагірний Карабах. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-karabakh-mzs-rosiya-naymantsi/30867058.html>.

¹⁵ Протестувальники в Ірані вимагають від влади підтримати Азербайджан у протистоянні з Вірменією. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-iran-protesty-na-pidtrymku-azerbaidzhanu/30870249.html>.

¹⁶ Аваков: Україна не буде надавати військову допомогу в азербайджансько-вірменському конфлікті. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nagirny-karabakh/30870409.html>.

¹⁷ Алієв допускає “культурну автономію” для вірмен Карабаху. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-aliev-kulturna-avtonomija-virmen-karabahu/30907534.html>.

відповідає інтересам народів що воювали, а також кладе край окупації азербайджанських земель.

Фактично, Азербайджан залишився переможцем у даному протистоянні, хоча це й не дивно, тому що особовий склад азербайджанського війська та кількість техніки значно перевищувала кількість вірменської армії¹⁸. В результаті бойових дій Баку відновив контроль над 5 містами, 240 селами і всім азербайджансько-іранським кордоном та відновив доступ до Нахічевані, що супроводжувалось масовими смертями військових та мирних жителів. За офіційними заявами обох сторін у конфлікті постраждало більше 6 000 людей, але є інформація, що кількість загиблих перевищує 12 000 людей. Підписання мирної угоди спровокувало в Єревані протести та політичну кризу, адже вважалось, що це є беззаперечною капітуляцією Вірменії, а протестувальники вимагали продовження бойових дій в Карабасі. Росія ж розгорнула миротворчу місію в Карабасі і її війська досі там залишаються.

12 грудня 2020 року «режим тиші» знову порушився обома сторонами конфлікту, а наступного дня Азербайджан повідомив про розгортання антитерористичної операції у відповідь на вірменські провокації.

¹⁸ Співвідношення сил: Наскільки дієздатні сили Вірменії та Азербайджану. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/balance-of-power-how-armenian-and-azerbaijani-forces-stack-up-/30893625.html>.

1.2 Роль Російської Федерації у збройному конфлікті в Нагірному Карабасі

Іноземна підтримка Вірменії та Азербайджану у Нагірно-Карабаському конфлікті відіграла величезну роль у його розвитку. Основними державами-прибічницями ворогуючих сторін протягом усього конфлікту були і залишаються Росія та Туреччина. Росія надає військову та гуманітарну допомогу Вірменії, а Туреччина – Азербайджану. Роль Туреччини та Росії в підживленні та вирішенні даного конфлікту оцінюються по-різному різними сторонами конфлікту.

Після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація притримувалась політики налагодження відносин з західними державами, але пізніше зрозуміла, що не менш важливим є відновлення статусу гегемона на пострадянському просторі. Вірменія та Азербайджан є стратегічно важливими для Росії, тому зрозуміло, що підживлення або навпаки вирішення конфлікту в Нагірному Карабасі йде їй на користь. Ескалація конфлікту робить регіон слабким та таким, що більше піддається впливу більших держав, а його завершення – покаже всьому світові важливість російського впливу на розвиток конфліктів на пострадянському просторі.

Хоча Азербайджан та Вірменія обидві підписали Договір про колективну безпеку, а також вступили до Співдружності Незалежних Держав, що було ініційовано РФ, Азербайджан має дещо інші відносини з Росією. Через страх впливу РФ на Азербайджан Договір про колективну безпеку не був ратифікований і був взятий курс на встановлення зв'язків з Туреччиною, державою–учасницею НАТО. Одним з кроків на зближення з Туреччиною стало підписання у 1994 році Азербайджаном та 13 компаніями, які представляють 8 держав, серед яких була Туреччина, «Контракту століття» про спільну розробку трьох нафтових родовищ в південній акваторії Каспійського моря. Можна зробити висновок, що незважаючи на втрати великих територій в нагірно-карабаському регіоні та різке погіршення стосунків з Росією, що не йшло

Азербайджану на користь, Баку не відходило від своєї різко антиросійської політики.

У Вірменії ж стосунки з Росією склались трохи краще. Розуміючи, що вона, як мала гірська держава, не зможе самостійно забезпечувати свою безпеку у протистояннях з Азербайджаном та Туреччиною, Вірменія робила певні дії до зближення з Росією. Для забезпечення захисту та підтримки від Росії Вірменія підписала Договір про колективну безпеку, продовжила його через 5 років, а пізніше вступила до Організації договору про колективну безпеку і без опору вступила до Співдружності Незалежних Держав, яка сформувалась після розпаду Радянського Союзу.¹⁹ Хоча Вірменія і робить спроби зблизитись з НАТО, Російська Федерація не сприймає ці наміри серйозно.

Росія має на Вірменію великий військово-політичний вплив. На її території РФ розмістила свою 102-гу військову базу, де базується військова техніка, яка була виведена з Грузії після завершення конфлікту. Росія допомагає Вірменії контролювати вірмено-азербайджанський кордон. Вступ Вірменії до Організації договору про колективну безпеку дає їй можливість покращувати та розширювати свої запаси військової техніки, а присутність російських баз на території Республіки Вірменії дає можливість контролювати ситуацію на перетині Кавказу та Близького Сходу²⁰. Офіційно у 2020 році Росія, по Договору про колективну безпеку, зобов'язалась надати Вірменії зброю, якщо сутички будуть проходити на її території, тобто для оборони своїх ж земель, а не для нападу.²¹

У 1992-1993 роках починає свою активну діяльність Мінська група ОБСЄ, яка була покликана вирішити проблему у карабаському регіоні. Проводились дво- та

¹⁹ Сулейманов Э., Эвоян Л. Две позиции в нагорно-Карабахской войне: Россия и Турция (1990-1994гг.). *Центральная Азия и Кавказ*. 2012. Т. 15, № 4. С. 7–24.

²⁰ Микаелян Г. Внешняя политика Армении: попытка совместить интересы США, Европы и России. *Центральная Азия и Кавказ*. 2009. № 3. С. 137–146.

²¹ Война в Карабахе: Россия согласилась предоставить Армении военную помощь - с одним "если". *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/10/31/7115963/>.

тристоронні переговори, в результаті яких, було досягнуто підписання десятків угод про припинення активних військових дій²². Участь Російської Федерації в Мінській конференції ОБСЄ, яка, по суті, є основним інститутом вирішення конфлікту, робить її вище по статусу за Туреччину, адже вона є не тільки країною-прибічницею однієї з сторін конфлікту, а й основним посередником у вирішенні кризи в Нагірному Карабасі.

У 2019 році в околиці Баку було відкрито Південний газотранспортний коридор, робота якого сильно впливає на економіку та авторитет Росії. Ескалацією конфлікту Росія створює такі умови, щоб єдиним можливим способом транспортування каспійської нафти був Північний потік, на який Сполучені Штати Америки та Туреччина мають менший вплив²³.

Незважаючи на те, що Мінська група ОБСЄ, в якій Росія є співголовою, не досягла ніяких позитивних зрушень у вирішенні нагірно-карабаського конфлікту, РФ сподівається на продовження її роботи. Як варіант, для плідного розв'язання конфлікту потрібно переформатувати Мінську групу в нову структуру, в яку будуть входити держави, які мають тісний зв'язок з країнами Центрального Кавказу. Такими державами-учасниками нової структури можуть бути Росія, Туреччина, Іран та Ізраїль²⁴, які зможуть вирішити яка з сторін конфлікту зможе забезпечити Нагірно-Карабаській Республіці необхідні умови і підтримку для її розвитку.

Для розв'язання нагірно-карабаського конфлікту у 1992 році Росія дотримувалась політики підтримки миру в регіоні. Була підписана угода членами СНД про групу спостерігачів та колективні сили для підтримки миру, але цей захід не вдалось реалізувати повною мірою. Роком пізніше Росія зрозуміла, що

²² Аветисян Р. С. Создание Минской группы ОБСЕ и ее роль в процессе урегулирования конфликта вокруг Нагорного Карабаха. *Политэкс.* 2011. Т. 11, № 1. С. 237–247.

²³ Гаспарян А. Динамика карабахского конфликта и роль Российской Федерации в его урегулировании. *CA&C Press AB.* URL: <https://www.ca-c.org/journal/cac-06-1999/gasparyan.shtml>.

²⁴ Фридрихсон Н. Политика России и США в вопросе урегулирования нагорно-карабахского конфликта: формирование новых трендов. *Кавказ & Глобализация.* 2012. Т. 6, № 4. С. 27–33.

група спостерігачів, в даному випадку, не є ефективною і було прийняте рішення про розпочаток миротворчої місії в регіоні, що стало першою миротворчою практикою в історії існування ОБСЄ. Не всі сторони конфлікту сприйняли цей крок позитивно. Якщо Вірменія та Нагірно-Карабаська Республіка радо зустріли миротворчу місію, то в Азербайджані, як реакція на такі дії Російської Федерації, почалась хвиля протестів з яскраво вираженим антиросійським настроєм.

Наступний етапом, який привів до тимчасового замороження конфлікту, стали довготривалі переговори, які, в результаті, спровокували підписання Угоди про безстрокове припинення вогню з 12 травня 1994 року і оголошення «режиму тиші», який діяв тільки на папері. На даній стадії розвитку конфлікту це був перший ініційований Росією захід, який призвів до позитивних зрушень.

Одним з важливих зрушень у вирішенні конфлікту в Нагірному Карабасі стало представлення в листопаді 2007 року ще одного варіанту мирного вирішення конфлікту. Мадридські принципи були презентовані міністрам закордонних справ Вірменії та Азербайджану на конференції міністрів закордонних справ ОБСЄ в Мадриді. У 2009 році відбулось оновлення Мадридських принципів 2007 року. Пункти Мадридських принципів були опубліковані громадськості, що, як заявляє вірменський політолог Т.С. Торосян, є вперше в історії врегулювання конфлікту в нагірному Карабасі. До того, проекти мирного врегулювання публікувались тільки після відмови сторін їх виконання. Основними принципами є:

- 1) Повернення території навколо Нагірного Карабаху Азербайджану;
- 2) Надання Нагірному Карабаху проміжного статусу, який забезпечить йому гарантії безпеки та самоврядування;
- 3) Відкриття Азербайджаном коридору між Вірменією та Нагірним Карабахом;
- 4) Визначення майбутнього кінцевого правового статусу Нагірного Карабаху на основі юридично обов'язкового волевиявлення;

- 5) Забезпечення біженцям і внутрішньопереміщеним особам право повернутись в рідні домівки;
- 6) Міжнародні гарантії безпеки, включаючи і операцію з підтримки миру.²⁵

В період зближення Москви та Баку у 2008-2010 роках Азербайджан покладав великі надії на вирішення конфлікту за допомогою Мадридських принципів, але не всі сторони були готові виконувати вимоги.

²⁵ Бабаян К. К. Мадридские принципы Нагорно-карабахского урегулирования. *Вестник РУДН, серия Международные отношения*. 2014. № 2. С. 121–127.

2. Війна в Сирії

2.1. Огляд війни в Сирії

Сучасний збройний конфлікт в Сирії та його причини неможливо розглядати не звертаючись до довгої історії становлення сучасної сирійської держави.

Після Першої світової війни постала перша арабська держава - Арабське Королівство Сирія, яке проіснувало всього 4 місяці. Це стало можливим після входу британських військ у 1918 році в Дамаск. Кінцем існування Арабського Королівства Сирія, став вступ військ Франції до Дамаска. Франція отримала мандат від Ліги Націй на правління в Сирії, що викликало велике обурення в громадян і довгу хвилю різноманітних повстань.

У Другій світовій війні Сирія досі знаходилась під впливом Франції, а після французької капітуляції відчула великі перебої з постачанням продовольства і, як наслідок, проблеми з зерном та паливом. Це призвело до великих заворушень на чолі з Національним блоком в Дамаску, які поширились на Алеппо, Хаму, Хомс та Дейр-ез-Зор. Двомісячний страйк змусив комісара уряду Віші розпустити раніше створену Раду директорів і створити Комітет, яким головував поміркований націоналіст Халед аль-Азед і який правив до осені 1941-го року, коли Сирію зайняли британські війська та війська «Вільної Франції». Тоді між головою Національного блоку, Ш. Куатлі, британськими представниками та адміністрацією «Вільної Франції» було ухвалено угоду про проведення нових парламентських виборів, на яких більшість отримав Національний блок, а інші місця були розподілені між діячами національно-визвольного руху в Дамаску, Халебі та Хомсі, проте діячі з Хаму та алавітських і друзьких районів не отримали жодного представництва в новому парламенті. Це змусило опозицію в цих регіонах об'єднатись та вимагати своєї автономії.

Фактично Сирія стала незалежною державою після створення своєї національної армії в 1945 році, але повну незалежність держава отримала коли

досягли повного виведення британських і французьких військ з її територій 17 квітня 1946 року. Сьогодні ця дата є національним святом Сирії – День евакуації. Здобуття Сирією незалежності стало поштовхом до її вступу в ООН та створення Ліги арабських держав.

Через невирішену продовольчу кризу в країні, вихід французьких військ та великий вплив на парламентську більшість, на Національний блок, або як пізніше він став називатись – Національний патріотичний союз, було знищено єдність лідерів національного руху, що спровокувало крах парламентської форми правління в державі. Почалась критика корупції і кумівства підприємцями з друзьких і алавітських регіонів, які вимагали політичних і економічних реформ. На початку 1947 року селянський рух на чолі з А. Хуарані ініціював кампанію щодо зміни закону про вибори. Результатом цього стало впровадження надзвичайного стану в країні та обмеження роботи Арабської соціалістичної партії А. Хаурані та панарабської Партії арабського відродження, якими керували М. Афляк і С. Бітар. Надзвичайний стан і обмеження партій дало змогу у 1947 році знову перемогти Національному блоку на парламентських виборах, а також переобратись тогочасному президенту Ш. аль-Куатлі на новий термін. Після парламентських виборів, у 1948 році, почалось роздрібнення Національного блоку на дві партії за регіональним принципом: Національна партія в Дамаску та Народна партія в Алеппо.

Другий термін президентства Ш. аль-Куатлі перешкоджав Сирії запобігти ескалації війни в Палестині, тому з проголошенням держави Ізраїль у 1948 році, Сирія ввела свою військову бригаду в Північну Галілею.

З наростанням нових страйків учнів шкіл та студентів, уряд, якому були висунуті звинувачення в присвоєнні коштів та некомпетентності, був змушений піти у відставку. Тоді ж начальник генерального штабу Х. аз-Заїм знову впроваджує в державі надзвичайний стан. Пізніше, військові, переважно з друзьких і алавітських районів, на чолі з Х. аз-Заїмом скинули законний уряд.

Сталось це через невдоволення у провалі палестинської кампанії та невирішення раніше існуючих проблем у самій державі.

Х. аз-Заїм пробув на посаді самопроголошеного президента 5 місяців протягом 1949 року і був убитий своїм наступником С. Хінауї. За цей час Х. аз-Заїм скасував конституції 1930 року, заборонив діяльність будь-яких партій в державі та почав правити використовуючи укази.

Наступник, С. Хінауї, прийшов до влади теж в результаті воєнного перевороту, проте він відразу відновив цивільний режим, оголосив про вибори до Народної ради, яка в свою чергу мала створити нову конституцію. На цих виборах отримала більшість халебське відділення Національної партії. Це були перші вибори в історії Сирії, до яких допускались жінки.

У грудні того ж року, після блокування роботи парламенту протягом двох місяців, стався ще один переворот, в результаті якого до влади прийшов А. Шикелі. За його правління була відновлена робота парламенту та, нарешті була оприлюднена нова конституція у 1950 році. Вона декларувала парламентську форму правління, широкі громадянські права та проведення низки соціально-економічних реформ. До 1953 року, коли А. Шикелі проголосив себе президентом в результаті проведеного референдуму, була скасована дія конституції, заборонялась робота партій і був розпущений парламент. Тепер правління в державі здійснювалось за допомогою військових.

Протягом наступних 5 років, з 1950-го по 1955-ий рік, було обрано прем'єр-міністра, відновлено роботу політичних партій, проведено нові вибори до парламенту, на яких більшість отримала Партія арабського соціалістичного відродження. Було оголошено про проведення низки аграрних та промислових реформ, що стало результатом приходу до влади колишнього президента Ш. аль-Куатлі.

У 1955 році Сирія приєдналась до Єгипту у боротьбі з Багдадським пактом, який був укладений між Туреччиною, Іраком і Пакистаном під проводом Великої Британії та США. Тоді ж Сирія стала другою, після Єгипту, державою арабського світу, яка підписала угоду з Радянським Союзом про поставки військової техніки. У 1956 році була досягнута домовленість між Сирією та Єгиптом про створення спільної Військової Ради, що зробило стосунки між двома державами ще міцнішими. Так Сирія стала побічно втягнутою в Холодну війну на стороні Радянського Союзу.

Пізніше, 1956 році, начальник сирійської військової розвідки Абд-аль-Хамід Сарадж за допомогою зв'язків з Єгиптом викрив ретельно підготовлену змову Сполучених Штатів Америки та Іраку, яка мала на меті підірвати позиції керівництва Сирії. Тоді ж було висунуто звинувачення у державній зраді 47 членам народної партії за співпрацю з США. Пізніше звинувачених замінили на рішуче антиамериканськи налаштованими кадрами. Після цього випадку США знову намагались дестабілізувати Сирію виводом на сирійські ринки в Греції та Італії американського зерна. Сирійсько-американсько-єгипетські політичні ігри в Сирії призвели до відстрочки муніципальних виборів в 1957 році, що стало поштовхом до таємного обговорення між А. аль-Бізрі та А. Насером створення єдиної держави Сирії та Єгипту (Об'єднаної Арабської Республіки), що пізніше було проголошено тодішнім президентом Сирії Ш. аль-Куатлі в 1958 році в Каїрі.

ОАР проіснувала 3,5 неспокійних роки. За цей час було обрано президента, новий парламент та створено дві окремі виконавчі влади для Південного (єгипетського) та Північного (сирійського) районів. В країні існувала всього одна легальна партія – Національний Союз, а міністром внутрішніх справ та начальником всіх сирійських спецслужб став раніше начальник розвідки Сирії Абд-аль-Хамід Сарадж. Причиною краху ОАР стало бажання єгиптян механічно розповсюдити на Сирію свій уніфікований економічний устрій. Влітку 1961 року в Сирії почалась націоналізація та перерозподіл майна. Ці всі рішення викликали

велике обурення серед середніх і дрібних сирійських торговців. В результаті – ще один державний переворот в 1961 році і вихід Сирії з ОАР.

Після перевороту в державі протягом трьох років діяли 3 партійні коаліції, які мали різні погляди на устрій Сирії: Соціалісти (Хауран і Халед-аль-Азем) виступали за збереження державним управлінням над важкою промисловістю та більшою участю громадян у політичному житті країни; Великі торговці і фінансисти хотіли повернення приватної власності та політичного устрою 50-х років; Помірні і крило Баас (Афляк) пропагували збереження політичної і економічної системи періоду Об'єднаної Арабської Республіки. Незважаючи на те, що всі старі сирійські партії були знищені Каїром, а Національна і Народна партія вже не були такими популярними серед народу, до нового уряду все ж таки увійшли вихідці з Національної і Народної партій.

М. аль-Давалібі за підтримки війська ініціював денационалізацію майна та заохочував населення до створення нових підприємств, а також реформування закону про земельну реформу ОАР. Селяни і торговці заручившись підтримкою офіцерів з баасистського крила виступили проти цих змін і зробили спробу скинути владу, яка не мала успіху. Після цієї спроби командувач сирійською армією генерал майор А. Керім ад-Дін наказав вигнати зі збройних сил всіх прихильників лівих соціалістів і відновив громадське правління. Пізніше Абделя було призначено міністром оборони, парламент було розпущено, а до нового допустили всі партії, окрім тих, хто підтримував раніше возз'єднання з Єгиптом. Хоча А. Керім ад-Дін критично висловився проти участі військових в житті держави, відбувся новий військовий переворот, який був ініційований народними повстаннями під проводом насеритів та ісламістів в березні 1963 року.

З приходом до влади баасистів було взято курс на соціалізм і було націоналізовано банки, страхові організації, низка великих промислових підприємств в Халєбі та Хомсі, обмежено розмір приватних землеволодінь, було

прийнято рішення, що всі гроші від продажу сирійської нафти повинні залишатись в руках держави, а також прийнято закон про працю, який мав сильніше опікуватись правами трудящих і була заснована Загальна федерація селян. В наступні роки відбувалось все більше і більше перетворень економіки. Все більше підприємств переходило під державний контроль, і все більше селян, торговців і колишніх підприємств відходили від проголошених партією соціалістичних лозунгів.

У 1968 році до складу уряду було внесено багато визначних комуністів, що ще більше підкріпило союз між тогочасною владою та Сирійською комуністичною партією. Такий союз викликав невдоволення серед представників середнього класу. Побоювання влади на рахунок можливих повстань спровокували мобілізацію в лави робочої міліції, а також палестинських партизан, що втягнуло Сирію в Шестиденну війну з Ізраїлем, де Сирія зазнала поразки. Ізраїльські авіаційні удари серйозно пошкодили сирійські великі підприємства і нафтопереробний завод в Холмсі, що завдало непоправної шкоди сирійській економіці, а окупація Голанських висот підірвала довіру до кабінету міністрів Джадіда, що викликало нові повстання під проводом ісламістів на чолі з М. Хадідом у великих містах в 1968 та 1969 році. Тоді ж стався розкол правлячої верхівки на два крила – прихильники Хадіда та ісламістів бажали державного контролю за економікою та переходом всього війська під провід Баас, а інші, прибічники міністра оборони Х. Асада вимагали зберегти незалежність армії та створення умов для відновлення та розвитку підприємств в країні. Згодом деякі покращення в економічному плані дали поштовх до військового перевороту в 1970 році, в результаті якого до влади прийшло військове угруповання Баас на чолі з Х. Асадом.

Політика Х. Асада щодо економіки була трохи двоякою. З однієї сторони державний контроль розповсюджувався на всі великі капіталомісткі підприємства, але в той самий час підтримувалась торгівля і інвестиції в приватному аграрному та будівельному секторах.

Однією з важливих для Х. Асада задач була розбудова армії, що і було продемонстровано в 1974 році, коли сирійські війська вибили частину ізраїльської армії в Голанських висот. Втручання Х. Асада у війну в Лівані в 1976 році дало Сирії великі результати: покращились зв'язки з Єгиптом, Ліваном, Саудівською Аравією та Кувейтом, а економіка отримала значний приріст коштів за рахунок приросту цін на нафту, це було корисно не тільки для Сирії, але й для всіх країн Перської затоки.

У 1977-1978 роках ісламістами, які були в рішучій опозиції до чинного уряду організували низку нападів та вбивств посадових осіб. Небажання ісламістів і баастистів примирюватись з урядом спровокувало повну заборону участі в організації «Брати-мусульмани», а пізніше повільне заохочення працювати з державними підприємствами, шляхом підняття зарплат та збільшення податків для приватних. Так почався поступовий витік сировини з малих приватних фірм, до великих державних підприємств. У 1981 році уряд зробив обов'язковим для імпортерів отримання дозволу від держави на ввезення будь-якої продукції з-за кордону, а кредити вони могли отримувати тільки в державних банках.

Ці всі зміни і утиски дрібних торговців спровокували заколот торговців спільно з «Братами-мусульманами» в Хамі, який був жорстоко придушений сирійською армією, що стало причиною для утворення разом з «Братами-мусульманами» та всіма незгодними з режимом Національного союзу за визволення Сирії. Їхньою ціллю була боротьба з корупцією та проведення легітимних виборів до Установчих зборів, але через ще більший державний контроль в економіці, а також активну підтримку Ірану у війні з Іраком, їм не вдалось домогтись ніяких змін.

Почався різкий занепад економіки Сирії. Військові витрати збільшувались з кожним роком, війни в регіоні провокували зниження цін на нафту, уряд почав переживати кризу. Навесні 1985 року новий прем'єр міністр А. Рауф Касем почав переговори з західними державами для залучення закордонних інвестицій в

державу для підняття економіки. Для отримання західних грошей керівництву держави довелося підтримати міжнародну коаліцію проти Іраку та почати працювати над лібералізацією в країні. Це призвело до покращення стосунків з Заходом, але такі не закінчились успіхом в переговорах щодо виведення ізраїльських військ з Голанських висот. Переговори на рахунок цього декілька разів поновлювались та призупинялись з 1994 року до початку президентства Б. аль-Асада, наступного президента після смерті Х. аль-Асада.

Б. Асад в 2002 році двічі оголошував амністію для ув'язнених. Це став час більш-менш нормального функціонування опозиції в країні, а також з ув'язнення вийшла низка видатних політв'язнів Сирії. Незважаючи на це все переслідування опозиції продовжувались. Було заарештовано вихідців з «Братів-мусульман», курдських політичних діячів, а також діячів, асоційованих з «Аль-Каїдою». У 2003 році на Сирію були накладені перші американські санкції за засудження атаки американсько-британських військ на Ірак.

Взимку 2010 року весь арабський світ сколихнула хвиля протестів, яка швидко поширювалась та набирала обертів через інтенсивні транснаціональні зв'язки та велику уніфікацію арабської публічної сфери,²⁶. Арабська весна, яка почалась для Сирії 15 березня 2011 року, майже через три місяці після початку протестів в інших країнах, стала для неї останнім і суттєвим поштовхом для розв'язання війни в країні. Першою подією протестів став напад офіцера поліції на людину. Пізніше у Дараа на півдні Сирії було затримано 15 дітей за написання антиурядових лозунгів на стінах будівель, що пізніше викликало протести через жорстоке поводження з дітьми. Дараа стало містом з якого почались перші протести проти уряду Баас, який керував Сирією на той момент майже 50 років. Скоріше за все протестувальники сподівались на мирні мітинги, які зможуть домогтись повалення влади Б. Асада, як це сталось в Єгипті, проте уряд майже одразу дав зрозуміти протестувальникам, що мирного вирішення питання не

²⁶ Andrew C. The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World / Christopher Andrew, Vasili Mitrokhin. – [Б. м.: б. в.], 2005.

буде. Протести, на чолі з колишнім політв'язнем С. Атассі, зібрали на вулицях Дамаска, Алеппо, Аль-Хасак, Дейр-ез-Зорі та Хамі тисячі протестувальників з однією основною вимогою – відставка президента Б. Асада. Відповіддю уряду стали жорсткі безпекові обмеження та військові операції в деяких містах країни, особливо на Півночі. За трохи більше ніж 4 місяці протестів, з 15 березня по 29 липня, загинуло близько 3000 людей з обох сторін, та ще тисячі були поранені та заарештовані. Провал протестів став можливим через існування елітних підрозділів сирійської армії, які були набагато ближчими і набагато більш позитивно налаштованими до влади ніж в інших країнах, тому вся надія на придушення протестів покладалась саме на цих елітних військових.

Майже весь цивілізований світ та багато світовий організацій засудили Б. Асада за застосування сили проти протестувальників, що підштовхнуло одного з закордонних соратників Б. Асада, уряд Ірану, до заяв про організацію повстань в Сирії іншими країнами.

Фактично у сирійської війни є дві дати початку – 15 березня 2011 року, день коли почались перші протести в Дамаску або ж 29 липня 2011 року, коли була створена опозиційна Сирійська вільна армія.

Сирія вважається країною з великою різноманітністю релігійних меншин, проте більшістю в державі все одно залишаються суніти. Через те, що уряд Б. Асада в більшості є алавітським, а тобто шиїтським, їм довелось зробити деякі поступки сунітам. По суті, от цей майже чіткий поділ між релігійними групами в Сирії, додає до війни уряду з опозицією релігійного міжконфесійного забарвлення – суніти воюють проти шиїтів.

Війна в Сирії відзначається високою інтенсивністю використання хімічної зброї з обох воюючих сторін. Більшість використаної зброї сирійці отримали ще від Радянського Союзу, а пізніше почали її виготовлення самотужки. Уряд відкидав всі звинувачення про її використання, але низка досліджень і розслідувань, а також слова свідків підтверджують протилежне. В березні 2017

року уряд Б. Асада використав зарин для авіаудару по місту аль-Латаміна. Тоді США та Британія засудили дії уряду, а Рада Безпеки ООН ініціювала початок розслідування. Комісією ООН щодо розслідування хімічних атак у Сирії було нараховано 33 випадки використання хімічної зброї з 2011 по 2017 роки, 27 з яких – використання хімічної зброї урядовими військами.

Військове протистояння опозиції та уряду Б. Асада довго не викликало реакції у міжнародній спільноті. Ситуація суттєво погіршилась, а баланс сил зсунувся, коли на території Сирії в квітні 2013 року вперше з'явилися бойовики ІДІЛ. Тоді сирійській опозиції довелось боротись не тільки з урядом, а й з Ісламською Державою.

З початком війни в Сирії світу довелось поділитись і вирішити, хто який табір підтримує в даному протистоянні. Так опозиційні сили підтримувались і на даний момент далі підтримуються Францією, Великобританією, Туреччиною, Катаром та Саудівською Аравією. Що стосується США, то керівництво Америки довго дотримувалось нейтральної позиції сподіваючись на внутрішнє вирішення конфлікту без їхнього втручання, проте, дотримуючись ідеї засудження насильства щодо цивільних (після використання зарину в 2013 році урядом Б. Асада) їм все таки довелось офіційно заявити про підтримку повстанців²⁷. Уряд Б. Асада підтримується Росією та дружнім Іраном ще з часів іракської війни. Хоча ці всі країни і заявили про підтримку певної сторони – вони всі роблять це різним чином. Сусідні Катар, Саудівська Аравія та Туреччина допомагають опозиції матеріально, зброєю та полегшенням виводу біженців з країни через кордон. Також зброєю сирійську опозицію на різних етапах війни підтримували ще Нідерланди та Норвегія. Саудівська Аравія та США в більшості надають підтримку поміркованим угрупованням, а Туреччина у свою чергу - різноманітним ісламістськими організаціям. Взагалі підтримка Туреччини в цій

²⁷ Bercean I. Războiul civil din Siria / I. Bercean, C. Crăciunescu., 2016. – (UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA FACULTATEA DE STUDII EUROPENE).

війні є дуже цікавою, тому що хоча вона й зберігає міцні добре налагоджені зв'язки з США, вона досі залишається надійним партнером Росії.

З 2011 по 2018 роки ми можемо спостерігати активну фазу війни. Майже повністю зруйноване друге за величиною місто Сирії – Алеппо, повністю зруйновані села, містечка та райони міст, за 10 років війни вбито близько півмільйона людей, 12 мільйонів сирійців стали біженцями. 2012 рік став найкривавішим за всю історію війни. На цій початковій стадії найбільше людей загинуло від мінометних обстрілів та авіаударів з обох сторін конфлікту. Через часті напад з обох сторін на лікарні, у державі постала велика проблема з медичним забезпеченням²⁸.

Зараз Сирія знаходиться в гуманітарній кризі. В країні повністю зник середній клас, близько 90% громадян живуть за межею бідності, приблизно 12,5 мільйонів сирійців на межі голоду.

На даний момент сирійська війна знаходиться в пасивній фазі. У 2021 році США в результаті авіаційного удару на північному заході країни ліквідувала одного з ватажків «Аль-Каїди» Абдула Хамід аль-Матара. До цього, у 2020 році США вже вбила декількох ватажків цієї організації²⁹. В 2021 році Ізраїль завдав декілька авіаударів по військових базах іранських збройних сил поблизу Дамаска³⁰ та по порту Латакія³¹. Майже всі сирійські нафтові родовища перебувають поза контролем уряду. У вересні 2021 року ІДІЛ атакували газопровід на електростанції Дейр-Алі, що залишило деякі частини країни без електропостачання³².

²⁸ Чому в Сирії війна - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43455347>.

²⁹ Українська правда. Під час авіаудару США ліквідували ватажка "Аль-Каїди". Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/10/23/7311408>.

³⁰ Європейська правда. Сирія заявила про повітряну атаку Ізраїлю. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/01/7/7118284>.

³¹ Українська правда. Сирія заявила про атаку порту Латакія з боку Ізраїлю. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/12/7/7316484>.

³² Українська правда. ІДІЛ взяла на себе відповідальність за напад на сирійський газопровід. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/09/19/7307650>.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну події в Сирії стали розвиватись ще повільніше. Фокус міжнародної спільноти, а також Росії, як однієї з основних держав, яка провокує нестабільність в регіоні, змістився з Сирії на Україну. Так в травні 2022 року Туреччина заявила про наміри почати операцію вздовж всього сирійсько-турецького кордону через терористичні загрози. США такі наміри Туреччини не підтримала, заявивши, що це може знову дестабілізувати ситуацію в країні.³³ Мета цієї операції – створення 30 кілометрової безпечної зони на території Сирії та очистити Тель-Ріфат і Манбідж від терористів³⁴. В червні 2022 року як повідомляє The Wall Street Journal, суттєво збільшилась кількість російських провокацій. Росіяни здійснили декілька авіаударів по місцях дислокації американських військових. США відреагувала на ці атаки спокійно, щоб уникнути ескалації³⁵³⁶. В тому ж таки червні 2022 року Сирія визнала незалежність так званих «ДНР» та «ЛНР»³⁷, у відповідь на що Україна розірвала з Сирією будь-які дипломатичні зв'язки, запровадила ембарго та запровадила санкції щодо деяких юридичних та фізичних осіб, серед яких – Б. Асад.

В жовтні 2022 року Ізраїль наніс авіаудар по контрольованому іранськими військовими військовому аеропорту Дімас, де вироблялись військові безпілотики та дрони, які пізніше використовувались Росією у війні проти України³⁸.

³³ Українська правда. Туреччина анонсувала нову операцію на сирійському кордоні, США стурбовані. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/25/7348350>.

³⁴ Українська правда. Туреччина оголосила про початок нової військової операції у Сирії. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/1/7349936>.

³⁵ Lubold G. Russian Escalations in Syria Risk Direct Conflict With U.S., Military Officials / Gordon Lubold, Michael R. Gordon // WSJ. – URL: https://www.wsj.com/articles/russian-escalations-in-syria-risk-direct-conflict-with-u-s-military-officials-warn-11655504591?mod=hp_lead_pos9

³⁶ Українська правда. WSJ: Росія стала більш провокаційна в Сирії. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/18/7353192>.

³⁷ Українська правда. Сирія слідом за Росією визнає “незалежність” ОРДЛО. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/29/7355416>.

³⁸ Українська правда. Ізраїль знищив обладнання для виробництва іранських дронів у Сирії – правозахисники. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/23/7373156>.

Після терористичного акту на популярній пішохідній вулиці Стамбула Туреччина здійснила авіаудари по місцях дислокації курдів в Сирії та Іраці, назвавши це «антитерористичною повітряною операцією», в результаті якої знищили 89 цілей на півночі Сирії та Іраку³⁹. Жодне угруповання не взяло на себе відповідальність за цей теракт, але влада Туреччини переконана, що за цим стоїть Робітнича партія Курдистану, що вони заперечили⁴⁰. У відповідь на турецьку антитерористичну операцію США закликали до врегулювання ситуації та деескалації конфлікту.

В квітні 2023 року в Москві відбулась чотиристороння зустріч на рівні заступників міністрів між Іраном, Сирією, Туреччиною та Росією. Пізніше США заявили про ще один успішний рейд на північному сході Сирії, в результаті якого ліквідували ще одного ватажка ІДІЛ, який саме займався плануванням терактів у Європі⁴¹.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україні влада Росії почала постачати українське вкрадене зерно в Сирію. Через велику кількість санкцій, накладених на обидві країни, вони використовують під санкційні сирійські кораблі для вивезення зерна. За 10 місяців повномасштабного вторгнення Росія вивезла майже 500 000 тонн награбованого зерна, що становить майже третину загального експорту зерна в країну⁴².

Ще одним фактом «зв'язку» війни в Україні в Сирію, є інформація про те, що Росія час від часу перекидає окрім своїх військових, які останні роки дислокувались в Сирії, ще й заохочених сирійських військових. За різними

³⁹ Українська правда. Туреччина вдарила по базах курдів у Сирії та в Іраку – ЗМІ. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/20/7377122>.

⁴⁰ Українська правда. “Кіготь-меч”: Туреччина здійснила операцію на півночі Сирії та Іраку у відповідь на теракт у Стамбулі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/20/7377169>.

⁴¹ Ukrinform. У Сирії ліквідували ватажка ІДІЛ, який планував теракти в Європі. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-world/3696965-u-ssa-zaavili-pro-likvidaciю-vatazka-idil-akij-planuvav-terakti-v-evropi.html>.

⁴² Ukrinform. Експорт зерна з окупованого росією Криму до Сирії цьогооріч зріс у 17 разів – Reuters. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3637174-eksport-zerna-z-okupovanogo-rosieу-krimu-do-sirii-cogoric-zris-u-17-raziv-reuters.html>.

джерелами росіяни пропонують сирійцям від 200 до 600 доларів за місяць «роботи» в Україні. Сирійці в свою чергу розглядають таку пропозицію як можливість втекти в Європу⁴³.

⁴³ Українська правда. Сирійські найманці їдуть на війну в Україні, щоб втекти в ЄС – розвідка. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/17/7332193>.

2.2 Роль Російської Федерації у війні в Сирії

Російська зброя в руках сирійської армії була ще задовго до початку війни в 2011 році. Протягом довгих років Радянський Союз, а пізніше Росія, наповнювали військові склади в Сирії зброєю не тільки для її захисту, а й забезпечення в регіоні інтересів самої Росії.

Ще за радянських часів було підписано ряд угод про надання зброї Сирії. За деяку вона платила, а деяку сирійські проурядові сили отримували в кредит. Після розпаду СРСР Росія, як держава- правонаступниця Радянського Союзу, почала вимагати від Сирії виплати боргів. Борг у мільярди доларів суттєво погіршив стосунки між двома країнами, тому з часом Асаду довелось визнати російські претензії на радянські гроші.

Перший візит Б. Асада до Москви мав великий успіх і став початком для відновлення стосунків. Москва погодилась списати Дамаску 73% боргу, а сирійська армія знову отримала поставки з боку Росії. В результаті військово-технічного співробітництва між двома країнами Росія погодилась на модернізацію сирійських ППО, а також продала інші технології типу «Іскандер Е», що дало змогу створити над Сирією так званий «купол». Хоча і система протиповітряної оборони Сирії була повністю модернізована росіянами, а дані напряду відправляються до російського штабу в Хмеймімі, система ППО все одно не знаходиться під російським контролем. Це стало відомо коли в 2018 році під час ізраїльського рейду Сирія збила російський літак Іл-20. Москва звинуватила Ізраїль у збитті літака та подарувала безкоштовно Сирії 3 системи С-300.

Окрім зброї, яку постачає Росія Сирії вартістю мільярди доларів, Росія також постачає бойовиків. Офіційно військова інтервенція Росії почалась 30 вересня 2015 року, коли В. Путін отримав дозвіл Ради Федерації на використання російських військових у боях за межами держави. Рада Безпеки ООН цю інтервенцію не підтримала, але не змогла засудити повністю через вето Росії.

Участь Росії в цій війні розцінюється світом не як боротьба з тероризмом, як це оголошує Москва, а як війна проти мирного населення та навпаки сприянню терористам, що суперечить нормам Міжнародного права.

Зрозуміло, що у цій війні кожен її учасник воює за власні інтереси. Одним з інтересів Росії на території Сирії є родовища газу, а через те, що майже всі вони знаходились або знаходяться під контролем ІДІЛ Росія веде приховану співпрацю з терористами. Так у грудні 2015 року сирійські опозиціонери звинуватили Росію у співпраці з ІДІЛ після перехоплення розмов росіян з ісламськими терористами⁴⁴. Пізніше США⁴⁵ та Туреччина⁴⁶ заявили, що мають докази того, що Росія та Сирія торгує нафтою з «Ісламською державою». Ще одним доказом російської співпраці з бойовиками в боротьбі з опозицією є те, що атаки росіянами і «Ісламською державою» здійснюються одночасно. Так російські бомбардування на півночі Алеппо та міста Сурра дали змогу ІДІЛ вибити повстанців з деяких сіл в цьому районі і зайняти їхні позиції⁴⁷.

У 2016 році Росія почала формувати підрозділи військової поліції, до якої більшою мірою входили чеченські бойовики, задля контролю вже відвойованих міст. Військова поліція не була зацікавлена у місцевих міжконфесійних суперечках, а їхнім основним завданням було тільки послаблення тертя між громадянами та переконання опозиціонерів скласти зброю. Такі поліцейські працювали на деяких територіях ще довго після встановлення на них урядового режиму.

⁴⁴ СИРІЙСЬКІ ПОВСТАНЦІ ОФІЦІЙНО ЗВИНУВАТИЛИ РОСІЮ У СПІВПРАЦІ З «ІСЛАМСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ» 5 канал. – URL: <https://www.5.ua/109/syriiski-povstantsi-ofitsiino-zvynuvatyly-rosiiu-u-spivpratsi-z-islamskoiu-derzhavoiu-101406.html>.

⁴⁵ Здоренко А. Уряд Асада закуповує у бойовиків ІД нафту майже на \$ 40 млн щомісяця – Мінфін США. Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly. URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/uryad-asada-zakupovuye-u-boyovikiv-id-naftu-mayzhe-na-40-mln-schomisyacya-minfin-ssha-193757_.html.

⁴⁶ РБК-Україна. Ердоган: у Туреччині є докази того, що Росія торгує нафтою з ІДІЛ. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/erdogan-turtsii-dokazatelstva-togo-rossiya-1449147187.html>.

⁴⁷ РОСІЙСЬКА АВІАЦІЯ ДОПОМОГЛА «ІСЛАМСЬКІЙ ДЕРЖАВІ» АТАКУВАТИ ПОЗИЦІЇ СИРІЙСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ 5 канал. URL: <https://www.5.ua/109/rosiiska-aviatsiia-dopomohla-islamskii-derzhavi-atakuvaty-pozytsii-syriiskikh-povstantsiv-100262.html>.

Окрім регулярної армії Російської Федерації на території Сирії у 2015-2018 роках неофіційно воювали також бійці ПВК «Вагнер», які брали і продовжують брати участь в боях на Донбасі в 2014-2015 роках та в сучасному повномасштабному вторгненні в Україні. Російський режим використовує цю військову компанію в різних частинах світу, щоб дестабілізувати ситуацію при цьому не заявляючи офіційно про присутність росіян. Вагнерівці в Сирії відзначились особливою жорстокістю щодо до цивільного населення. У 2017 році мережі вперше з'явилося відео звірств бойовиків над людиною, а пізніше, в 2019 році було підтверджено, що авторами цього відео є бійці саме з ПВК «Вагнер». Вони також брали участь у штурмах деяких міст Сирії, але особливо відзначились своїми великими втратами та байдужим ставленням до них російського керівництва. В боях під Дайр-ез-Заур «Вагнер» втратив до 80% найманців, про що майже не було повідомлено родичам загиблих, а Росія і досі не визнала такі великі втрати в цій битві⁴⁸.

Хоча російська присутність офіційно обґрунтовується як боротьба з терористами ІДІЛ, можна зробити висновок, що вони, в більшій мірі, знаходяться там для боротьби з опозиційними військами та створення в регіоні зони закритого доступу. На російських базах в Сирії перебуває набагато більше сучасної зброї ніж цього потрібно для боротьби з ІДІЛ⁴⁹. Тільки за місяць роботи російських найманців в Сирії, за словам міністерства оборони Російської Федерації, було здійснено 1500 ударів по позиціях ІДІЛ. У свою чергу Держдепартамент повідомив США про те, що тільки близько 150 ударів було завдано по позиціях ІДІЛ, решта – по позиціях опозиції. Незважаючи на успіх, про який відрепортувала РФ, ІДІЛ далі захоплювали міста. Через неоднозначну позицію РФ у цій війні союзники опозиціонерів змушені ретельно приховувати місце розташування баз.

⁴⁸ Тортури, вбивства і поразка. Чотири скандали навколо ПВК Вагнера, яку пов'язують з «кухарем Путіна». Новини України та Світу. Головні і останні новини - NV. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pvk-vagnera-skandali-za-uchastyu-viyskovoji-kompaniji-kuharya-putina-novini-rosiji-50103121.html>.

⁴⁹ Європейська правда. Росія направила до Сирії зброю не для боротьби з ІДІЛ - генерал Брідлав. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/09/29/7038850>.

В березні 2021 року пройшла зустріч міністрів закордонних справ Малої групи Глобальної коаліції по розгрому ІДІЛ. На фоні відновлення активної діяльності ІДІЛ в регіоні було зроблено висновок, що боротьба Росії з терористами є неефективною. Цей випадок це перша заява на весь світ, що Росія не спроможна вирішити поставлену задачу. Проте, вирішення її військами Глобальної коаліції може призвести до ще більшої конфронтації Заходу з Росією чого досі намагались уникати⁵⁰.

Під час своєї інтервенції в Сирію російські війська застосували багато методів війни, які є заборонені принципами міжнародного гуманітарного права. 12 листопада 2015 року в мережі з'явилося відео, на якому є докази використання росіянами фосфорних бомб в межах сіл Бенін і Харша, які на той момент знаходились під контролем опозиційних військ⁵¹. Авіаудари та бомбардування опозиційних військ зазвичай приносили великі втрати серед мирного населення, в чому Росія теж неодноразово була звинувачена.

Офіційно військова інтервенція росіян в Сирію закінчилась 14 березня 2016 року, про що було оголошено президентом В. Путіним. Частина військ була залишена для охорони військових баз в Тартусі та Латакії. Проте відведення військових Сирії залишається тільки на словах, а подальші події підтверджують протилежне.

Після «завершення операції» росіяни ще брали участь в бомбардуваннях Алеппо 22 вересня 2016 року, в бою під Хімаші, в наступі на північному сході Сирії, а також в авіаударі по турецьких позиціях.

За допомогою російської присутності в Сирії проурядовим військам вдалось відбити 120 км², а станом на 11 січня 2016 року контрольована режимом територія зросла на 1,3%.

⁵⁰ Росія не в змозі зупинити відновлення ІДІЛ в Сирії - Мілітарний. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/rosiya-ne-v-zmozi-zupynyty-vidnovlennya-idil-v-syriyi/>.

⁵¹ Росія застосувала в Сирії фосфорні бомби. Перший. –URL: <https://tv.suspilne.media/news/73711>.

Територія Сирії для росіян стала також полем для випробування нової зброї. Так у лютому 2018 року повідомлялось, що Росія доставила в Сирію свої нові винищувачі п'ятого покоління Су-57, що пов'язувалось з розгромом вагнерівців біля Дай-ез-Заур⁵². А у грудні 2021 року росіяни використали новітні дрони-камікадзе «Ланцет» при розгромі нафтопереробного заводу у провінції Хама⁵³. Повідомляється, що за весь час війни в Сирії росіяни випробували в бойових умовах понад 160 нових видів зброї, які пізніше українські військові могли спостерігати вже у війні в Україні.

Станом на травень 2022 року Росії довелось вивести свої війська та деяку техніку з Сирії, щоб перенаправити їх на війну в Україні, про що повідомила еліта опозиційних військ. Сирія з острахом відреагувала на це, адже саме російська авіація допомогла Асаду завоювати території та встановити в Сирії певний статус-кво. Проте, евакуація військ для Росії є досить проблематичним питанням, адже Чорноморські протоки закриті для російських суден, а повітряний простір над Туреччиною – для російських літаків. Ці поступки Росії в Сирії показують неспроможність режиму вести одночасно дві повномасштабні війни⁵⁴.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну Росія, яка тепер вважається найбільш підсанкційною країною у світі, масово вивозила крадене українське зерно до Сирії. Сирія, в свою чергу, постачала Росії бойовиків.

⁵² Сирія. Росія проводить випробування нової зброї? Polskie Radio dla Zagranicy. URL: <http://archiwum.polradio.pl/5/115/Artykul/350834>.

⁵³ РОСІЯ ПРОДОВЖУЄ ВИПРОБУВАННЯ СВОЇ ЗБРОЇ В СИРІЇ. ЦЬОГО РАЗУ ДРОНА-КІЛЕРА. | ОПК. Новини та аналітика. URL: <https://opk.com.ua/росія-продовжує-випробування-свої-зб/>.

⁵⁴ Європейська правда. Вимушений крок Путіна: чому РФ виводить свої війська з Сирії та які наслідки це матиме. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/10/7139159>.

3 Війна в Україні

3.1. Огляд російсько-української війни

Протягом всієї історії незалежності України Російська Федерація мала великий вплив на формування політики всередині держави. Через спільне радянське минуле Росія й надалі продовжувала активно поширювати свій вплив на Україну. Це неодноразово викликало обурення в населення, що виливалось в мітинги і демонстрації.

Останнім проявом незгоди українців з політикою чинної на той момент влади став Євромайдан – протести, які почались 21 листопада 2013 року, як реакція на рішення Кабінету Міністрів України про призупинення процесу підготування до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом, які, після силового розгону мітингувальників вночі 30 листопада, поширились на всю країну. Цей мітинг став початком руху України в сторону європейської інтеграції, а отже, антиросійський.

Окупація Криму Росією стала по суті початком російсько-української війни. Після проукраїнських та проросійських мітингів в Криму 22 лютого 2014 року, 27 лютого російські військові та учасники розформованого на той час «Беркуту» захопили Верховну Раду Криму, інші адміністративні будівлі та аеропорти. 16 березня 2014 року був проведений референдум про статус Криму, на якому за «офіційними» даними майже 98% жителів Криму проголосували за приєднання до Російської Федерації. Україна та весь цивілізований світ не визнав результати цього референдуму.

Вже 17 березня, на наступний день після референдуму, в Україні була оголошена мобілізація військовозобов'язаних та резервістів. З 1 березня по 2 травня відбулась низка проросійських виступів в Донецьку, Харкові, Луганську, Одесі, Запоріжжі, Херсоні та Миколаєві. 7 квітня 2014 року було за кримським сценарієм було проголошено «Донецьку народну республіку» (далі «ДНР»), а 27 квітня 2014 «Луганську народну республіку» (далі «ДНР»). Відбулись також

спроби проголосити Одеську та Харківську народні республіки, але вони не мали успіхи.

Після захоплення вдень 12 квітня 2014 року Слов'янська, Краматорська та низки інших населених пунктів Донецької області, ввечері було оголошено про початок антитерористичної операції без введення воєнного стану та з залученням Збройних Сил України. Антитерористична операція проводилась на території Луганської та Донецької області, а також Ізюмський район та місто Ізюм харківської області в період з 14 квітня по 7 вересня 2014 року та з 2 грудня 2015 року.

17 липня 2014 року поблизу міста Торез Донецької області сталось найсмертоносніше збиття пасажирського літака – Боїнга 777 Малайзійських авіаліній, який рухався маршрутом Амстердам – Куала-Лумпур. Тоді в авіакатастрофі загинуло 298 осіб. Літак був збитий російськими військовими ракетою типу «земля-повітря» з зенітно-ракетного комплексу «Бук» з території, яка контролювалась Росією. Спочатку російська сторона заявляла про збиття українського вантажного літака, а коли ЗМІ зрозуміли, що збили малайзійський пасажирський літак інформацію про збиття відразу почали прибирати. Пізніше в російських новинах в збитті Боїнга звинуватили Україну. В травні 2018 року влада Нідерландів та Австралії звинуватила Росію у збитті літака⁵⁵, а в червні 2022 року ПАРЕ підтвердило ці звинувачення⁵⁶.

На початковій фазі війни українським військовим вдалось швидко повернути під український контроль багато окупованих росіянами міст Донецької та Луганської області. Найгарячішими точками цього періоду були Іловайськ, пізніше бої за Іловайськ назвуть «Іловайським котлом», та район Донецького аеропорту (с. Опитне, с. Спартак, с. Піски, та м. Донецьк), що

⁵⁵ Збитий на Донбасі «Боїнг»: офіційні звинувачення на адресу Росії та реакція Кремля. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29251026.html>

⁵⁶ ПАРЕ: Росія відповідальна за збиття літака рейсу MH17. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/parie-rosiia-vidpovidalna-za-zbytta-litaka-reisu-mn17/a-62234989>.

залишилось в історії як бої за Донецький аеропорт, які тривали з 26 травня 2014 року по 23 січня 2015 року.

Через поразку українських військових під Іловайськом в росіян з'явилась можливість просунутись на захід та захопити Тельманівський район. В результаті цього між Україною та Росією за участю третьої сторони, посла ОБСЄ, 5 вересня 2014 року було підписано Мінський протокол щодо тимчасового припинення вогню на фронті та початку дипломатичного врегулювання конфлікту або ж «Першу Мінську угоду». Важливим є те, що під цим документом окрім підписів Леоніда Кучми з української сторони, Михайла Зубарова з російської та Гайді Тальявіні від ОБСЄ також є підписи голови «ДНР» О. Захарченка та та голови «ЛНР» І. Плотницького, що по суті є визнанням існування самопроголошених республік.

Пізніше, в лютому 2015 року в Мінську було підписано Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу, або ж «Третя Мінська угода», між лідерами Німеччини, Франції, України та Росії. З боку Росії режиму тиші не було дотримано. Майже одразу після початку перемир'я, 15 лютого, члени ОБСЄ зафіксували обстріли українських позицій з боку Росії. Того ж дня ОБСЄ намагалась доправити своїх спостерігачів в Дебальцево, але бойовики «ДНР» їх туди не пропустили. В загальному за першу добу тиші було зафіксовано 112 ударів по українських позиціях. 22 лютого 2022 року угода перестала існувати, адже Росія визнала незалежність «ДНР» та «ЛНР» 21 лютого 2022 року.

В березні 2015 року Верховною Радою України було визнано деякі села, селища та міста Донецької та Луганської областей тимчасово окупованою територією. Протягом 2015 року українськими військовими було ліквідовано декілька ватажків терористів. В жовтні того ж року в Парижі відбулася зустріч «нормандської четвірки» - України, Росії, Франції та Німеччини. Пізніше українською стороною було здійснено два відведення зброї в у секторі «Південь».

Протягом 2016 року тристороння контактна група неодноразово домовлялась про припинення вогню, яке порушувалось майже одразу російською стороною. В листопаді відбулась ще одна зустріч Нормандського формату в Берліні, де затвердили «дорожню карту» та домовились про розведення військ, яке було зірване. Ця зустріч не принесла ніяких позитивних змін.

16 січня 2017 року Україна подала позов до Міжнародного суду ООН з метою притягнення Росії до відповідальності за вчинені злочини за час її збройної агресії проти України. У більшості випадків щоб суд взявся за позов потрібна згода країни-відповідача, розуміючи, що цієї згоди від Росії не отримати було вирішено позиватись тільки за статтями щодо боротьби проти фінансування тероризму, за дії Росії на Донбасі, та щодо ліквідації всіх форм расової дискримінації, за дії в окупованому Криму щодо корінного населення. Позови такого роду не вимагають згоди країни-відповідача, проте це виключало можливість вимагати визнання Росії державою-агресором. Ця справа досі залишається на розгляді.

Бої з 18 лютого 2015 по 23 лютого 2022 року були здебільшого позиційними, підконтрольні Україні території майже не змінювались. В кінці квітня 2018 року було змінено формат організаційно-правових заходів – замість антитерористичної операції тепер проводилась операція об'єднаних сил. Після інциденту в Керченській протоці 25 листопада 2018 року, коли сили ВМФ Росії та Берегової охорони РФ захопили 3 українських судна та взяли в полон 24 моряків, 26 листопада в Україні було введено воєнний стан на 30 днів.

У квітні 2019 року російське керівництво прийняло рішення про спрощене отримання російських паспортів жителями окупованих територій⁵⁷, а в липні 2019 року – про спрощене отримання паспортів жителями підконтрольної

⁵⁷ Рішення Росії видавати жителям ОРДЛО свої паспорти: як на це реагують в Україні і закордоном | Новини | Українське радіо. Головна | Українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=87037>.

Україні території Донецької та Луганської областей. Протягом 2020 року Росія видала 409 тисяч паспортів на окупованих територіях, це більше половини всіх паспортів, які Росія видала іноземцям за той рік⁵⁸.

В 2021 року з боку Росії почалась ескалація конфлікту та підготовка до повномасштабного вторгнення. В кінці березня було перекинуто велику кількість російського озброєння з заходу та центру Росії в Крим та навчальний центр Погоново за 17 км від Воронежу⁵⁹. Тоді це назвали найбільшим неоголошеним переміщенням російських військ з часів анексії Криму в 2014 році. Станом на 9 квітня налічувалось близько 85 000 військових на «навчаннях» біля українсько-російського кордону. Росія виправдовувала своє перекидання військ розширенням присутності військ НАТО на кордоні з Росією⁶⁰.

Паралельно перекиданню військ до українського кордону президент Франції Е. Макрон, канцлер Німеччини А. Меркель та президент Росії В. Путін провели онлайн переговори щодо ситуації на Донбасі⁶¹. Президент В. Зеленський на зустріч запрошений не був. Заяви, які були оприлюднені на сайтах Франції та Німеччини різнились – Франція заявляла про свою вимогу визнати Росією відповідальність за дії на Донбасі, а Німеччина – про заклик до переговорів в нормандському форматі. На сайті Кремля було зазначено, що для вирішення конфлікту Україні потрібно вести переговори напряду з «ДНР» та «ЛНР» і що саме вона провокує ескалацію конфлікту.

У вересні 2021 року, коли Україна проводила навчання з силами НАТО, Росія після попередження про перетин «червоних ліній» почала навчання «Захід-

⁵⁸ За рік майже пів мільйона українців отримали російські паспорти - BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55812260>.

⁵⁹ Російські війська облаштували табір на кордоні з Україною – СІТ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/120692-rosijski-vijska-oblastovali-tabir-na-kordoni-z-ukrainou-cit/>.

⁶⁰ Міноборони: Росія готує провокації та розширює військову присутність в ОРДЛО. Що відбувається. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/118781-rf-rozsirue-vijskovu-prisutnist-v-ordlo-rozvidka/>.

⁶¹ Жодних рішень без України не прийматимуть. В ОПУ прокоментували переговори Меркель, Макрона і Путіна. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/118304-opu-vidreaguvav-na-peregovori-lideriv-nimeccini-ta-francii-z-putinim/>.

2021» на території Білорусі до яких залучили 200 000 військових. Навчання проводились без залучення спостерігачів від НАТО і оцінювались як найбільші в Європі за останні десятки років⁶².

13 листопада 2021 року президент В. Зеленський повідомив про те, що Росія знову почала нарощувати свої сили біля українського кордону. Тоді за оцінками США налічувалось близько 70 000 військових, В. Зеленський заявляв про 100 000. Тоді країни ЄС були вперше попереджені про можливе розгортання повномасштабного вторгнення в Україну.

1 грудня Україна була звинувачена Росією в розгортанні половини своєї армії на Донбасі, за два дні В. Путін розкритикував використання українськими військовими безпілотною Bayraktar TB2, тому що це суперечить мінським домовленостям. 9 грудня Україну звинуватили у переміщенні важкої артилерії до лінії фронту, тоді ж офіційна представниця МЗС РФ М. Захарова заявила, що Україна всі ці роки тільки імітувала дотримання мінських угод, а В. Герасимов перший заступник міністра оборони РФ заявив, що «Поставки в Україну гелікоптерів, безпілотників і літаків штовхають українську владу на різкі та небезпечні кроки»⁶³.

В грудні Росія неодноразово заявляла про вимогу не приймати Україну в НАТО і що це буде розцінюватись як пряма загроза суверенітету Росії. Є. Столберг, генеральний секретар НАТО, заявив про те, що Росія немає можливості впливати на вирішувати долю України в НАТО. Тоді Кремль опублікував умови «гарантій безпеки» для Росії з можливістю не приймати

⁶² Весоловскі Т. На навчаннях «Захід-2021» Росія продемонструє військову міць та контроль над Білоруссю? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-i-bilorus-navchannya-zakhid-2021/31454422.html>.

⁶³ Reuters. UPDATE 1-Russia accuses Ukraine of mobilising artillery, feigning negotiations. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20211225040840/https://finance.yahoo.com/news/1-russia-accuses-ukraine-mobilising-134852229.html>.

Україну в НАТО⁶⁴, а пізніше МЗС РФ не змогли дати гарантій щодо ненападу на Україну⁶⁵.

В січні США знову озвучили припущення про можливість російського вторгнення в Україну. Тоді Дж. Байден, президент США, заявив, що США готова підтримати Україну в боротьбі з Росією⁶⁶. Росія неодноразово заперечувала свої наміри вторгнення в Україну, а Д. Пєсков, прес секретар Кремля, заявив, що «Пересування військ нашою територією не повинно викликати ні в кого занепокоєння»⁶⁷.

Протягом 24 та 25 січня 2022 року пролунали одразу три заяви про неможливість російського вторгнення в Україну від українських високопосадовців. Спочатку секретар Ради національної безпеки і оборони України О. Данилов заявив, що в переміщенні російських військових немає нічого загрозливого і це вже не новина для України. Тоді Міністр оборони України О. Резніков висловився про малу ймовірність нападу, а Г. Маляр, заступниця Міністра оборони України оцінила кількість військових на українських кордонах як замалу для повномасштабного вторгнення. Аналітики розцінювали ці заяви як спосіб заспокоєння населення та врегулювання ситуації всередині країни⁶⁸. Тоді ж президент В. Зеленський закликав Захід не розповсюджувати паніку, тому що це суттєво впливає на економіку країни⁶⁹.

⁶⁴ Українська правда. Кремль опублікував вимоги “гарантій безпеки” до НАТО із пропозицією не приймати Україну. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/12/17/7317753/>.

⁶⁵ Європейська правда. Росія сформуvala відповідь США і НАТО щодо “гарантій безпеки”. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/14/7133983/>.

⁶⁶ Касіян В. Байден запевнив Зеленського у рішучій відповіді США та союзників в разі вторгнення Росії в Україну. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2022/01/03/502293_bayden_zapevniv_zelenskogo.html.

⁶⁷ Press A. Kremlin denies plans to invade Ukraine, alleges NATO threats. POLITICO. URL: <https://web.archive.org/web/20211219195654/https://www.politico.com/news/2021/11/12/russia-kremlin-ukraine-nato-threats-521031>.

⁶⁸ ABC News. Biden says he could sanction Putin as Ukraine urges calm. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20220224045604/https://www.abc.net.au/news/2022-01-26/ukraine-urges-calm-saying-russian-invasion-not-imminent/100781870>.

⁶⁹ BBC News. Ukraine crisis: Don't create panic, Zelensky tells West. BBC News. URL: <https://web.archive.org/web/20220129021318/https://www.bbc.com/news/world-europe-60174684>.

На лютий 2022 року Україна вже отримала 1,5 мільярди доларів фінансової допомоги та тисячу тонн озброєння від Заходу, про це на брифінгу 7 лютого заявив Міністр закордонних справ Д. Кулеба⁷⁰. В останні тижні перед початком повномасштабного вторгнення Україну відвідало багато представників європейських держав озвучивши готовність до підтримки України в цій боротьбі. Спочатку Україну відвідав прем'єр міністр Великої Британії Б. Джонсон та голова Ради міністрів Польщі М. Моравецький⁷¹, пізніше міністри закордонних справ Чехії Я. Ліпавський, Австрії А. Шалленберг та Словаччини І. Корчок⁷², після відвідин Кремля до Києва завітав з візитом президент Франції Е. Макрон. Тоді президенти обговорили можливість проведення нової зустрічі нормандського формату, домовились про виділення Францією фінансової допомоги українській економіці, а також про проведення ряду спільних проєктів, зокрема і щодо реформування оборонно-промислового комплексу України⁷³. Паралельно до візитів відбувались поставки озброєння та обладнання з різних європейських країн⁷⁴. Також Європа та США закликала своїх громадян покинути Україну, а багато посольств та консульств переїхало з Києва до Львова або в інші західні міста України.

Після російського обстрілу конвою Червоного Хреста і КПВВ «Щастя» голова «ДНР» Д. Пушилін 18 лютого 2022 року заявив про масову евакуацію

⁷⁰ Україна отримала від Заходу допомогу на 1,5 мільярда доларів та тисячу тонн озброєнь – МЗС. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/204663-ukraina-otrimala-vid-zahodu-vijskovu-dopomogu-na-15-milarda-dolariv-mzs/>.

⁷¹ Тиждень інтенсивної дипломатії. Як іноземні візити допоможуть зміцнити безпеку України. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/203482-tizden-intensivnoi-diplomatii-ak-inozemni-viziti-dopomozut-zmicniti-bezpeku-ukraini/>.

⁷² Голови МЗС Чехії, Словаччини та Австрії вилетіли до України. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/204587-golovi-mzs-cehii-slovaccini-ta-avstrij-viletili-do-ukraini/>.

⁷³ Мінські угоди та договір для Укроборонпрому. Про що Зеленський говорив із Макроном. Заборона. URL: <https://zaborona.com/minski-ugody-ta-dogovir-dlya-ukroboronpromu-pro-shho-zelenskiy-govoryv-iz-makronom/>.

⁷⁴ Велика Британія передасть Україні ракети для боротьби з російським флотом – посол Пристайко. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/205201-velika-britania-peredast-ukraini-raketi-dla-borotbi-z-rosijskim-flotom-posol-pristajko/>.

⁷⁵ ЗСУ отримали від Естонії мобільний польовий шпиталь. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/205092-zsu-otrimali-vid-estonii-mobilnij-polovij-spital/>.

населення⁷⁶, пізніше, слідом за «ДНР», про таке ж рішення заявив голова «ЛНР» Л. Пасічник⁷⁷. Наступного дня в «ЛДНР2» було оголошено загальну мобілізацію. 20 лютого 2022 року після чергової телефонної розмови з Е. Макроном В. Путін заявив про необхідність відновлення діалогу щодо «гарантій безпеки» Росії. Через поставки Україні зброї Заходом 20 лютого 2022 року навчання на території Білорусі «Союзная решимость – 2022» було вирішено продовжити через небезпеку нападу зі сторони України⁷⁸.

21 лютого 2022 року президент Росії В. Путін визнав правосуб'єктність самопроголошених «ЛНР» та «ДНР» і підписав указ про це рішення⁷⁹. Визнання незалежності вихід Росії з Мінських домовленостей. Згідно з підписаними указами Росія мала забезпечити на території Донецької та Луганської областей «функції з підтримання миру» розширюючи на територіях свою військову присутність. Незалежність «ЛНР» та «ДНР» визнав тільки уряд Б. Асада в Сирії, «президент» невизнаної Південної Осетії А. Бібілов, ватажок Абхазії А. Бжанія. Відразу після визнання Росією незалежності республік країни ЄС, США та Велика Британія ввели санкції проти Росії. Наступного дня, 22 лютого, В. Путін заявив, що незалежність «ЛНР» та «ДНР» проголошується в адміністративних кордонах областей⁸⁰. Детальніше ніхто з російського керівництва пояснити не зміг, проте повідомили, що сподіваються на вирішення всіх спірних питань в ході мирних переговорів. Вже ввечері цього ж дня в Україні було оголошено про мобілізацію резервістів, а наступного дня – про надзвичайний стан.

⁷⁶ Окупанти оголосили про масову евакуацію жителів ОРДО до РФ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208446-okupanti-ogolosili-pro-masovu-evakuaciju-ziteliv-ordo-do-rf/>.

⁷⁷ Так звана "ЛНР" слідом за "ДНР" оголосила про евакуацію населення в Росію. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208467-tak-zvana-lnr-slidom-za-dnr-ogolosila-pro-evakuaciju-naselenna-v-rosiu/>.

⁷⁸ Білорусь і Росія вирішили продовжити спільні навчання через загострення на Донбасі. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208862-rosia-i-bilorus-virisili-prodovziti-spilni-navcanna-cerez-zagostrenna-na-donbasi/>.

⁷⁹ Росія визнає незалежність самопроголошених "ЛДНР". Путін висунув ультиматум Києву. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/209186-rosia-viznala-nezaleznist-samoprogolosenih-ldnr-putin-visunuv-ultimatum-kievu/>.

⁸⁰ Росія визнала "ДНР" та "ЛНР" у кордонах областей – Путін. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/209638-rosia-viznala-dnr-ta-lnr-u-kordonah-oblastej-putin/>.

Ввечері 23 лютого Д. Пушилін та Л. Пасічник звернулись до В. Путіна з проханням ввести війська на їхню територію для того, щоб «допомогти відбити українську військову агресію», це було розглянуто Україною як подальша ескалація конфлікту, тому Україною було ініційовано термінове засідання Радбезу ООН⁸¹, на якому пролунало багато закликів до Росії зупити наступ на Україну. По завершенню засідання Радбезу ООН В. Путін у своєму зверненні до росіян оголосив війну в Україні о майже 5 ранку 24 лютого 2022 року⁸², яка була названа «спеціальною військовою операцією». Вже менш ніж за пів години після оголошення війни в містах всієї України пролунали вибухи, було закрито небо над Україною для цивільних літаків та оголошено про воєнний стан. 28 лютого, після 4 дні масованих обстрілів українських міст, аеропортів, військових баз, критичної інфраструктури та жилих будинків було в Гомелі було проведено перші переговори між українською та російською делегаціями. Ця, як і наступні дві зустрічі не дали жодних позитивних результатів. З перших днів війни весь цивілізований світ офіційно засудив дії Росії в Україні, закликав до виводу військ та запровадили нові санкції проти Росії та її керівництва.

Протягом лютого 2022 року Росія окупувала Чорнобильську атомну електростанцію, острів Зміїний, частину Київської, Сумської, Чернігівської, Харківської, Миколаївської, Запорізької та Херсонської областей, місто Маріуполь з 3 дня війни повністю знаходилось в російському оточенні. 9 березня обома сторонами було погоджено про режим тиждні та створення коридору для виводу населення, проте росіяни його не дотримались та обстріляли пологовий будинок в Маріуполі. Наступного дня відбулась зустріч між представниками України та Росії за посередництва Туреччини в Анталії. Тоді основним

⁸¹ Україна ініціювала термінове засідання Радбезу ООН через звернення бойовиків до Росії. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/210071-ukraina-iniciuvala-terminove-zasidanna-radbezu-onn-cerez-zvernenna-bojovikiv-do-rosii/>.

⁸² Путін оголосив війну Україні. Президент РФ підтримав звернення "Л/ДНР" про введення військ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/210077-putin-pidtrimav-zvernenna-ldnr-pro-vvedenna-vijsk/>.

завданням для української сторони була домовленість про перемир'я на добу та гуманітарний коридор з Маріуполя.

Російські загарбники зіштовхнулись в Україні не лише з активним військовим, а й цивільним спротивом. Мешканці окупованих населених пунктів Запорізької, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей щодня виходили на акції протесту та буквально руками зупиняли російські танки. 18 березня Херсонська область повністю була окупована росіянами.

Окремою трагедією російського вторгнення в Україну стала окупація та повне знищення Маріуполя, яке відбувалось в прямо ефірі і за яким слідкував весь світ. Протягом березня українській стороні вийшло домовитись про декілька гуманітарних коридорів для вивозу населення. З 4 березня і місті почалась гуманітарна катастрофа: через постійні обстріли населення залишилось без води, опалення, світла, зв'язку та продуктів. Всю можливу провізію та допомогу доставляли в місто гелікоптерами з підконтрольної частини України. Протягом квітня відбувалась масова депортація населення з міста та примусова мобілізація чоловіків. З початку травня почався штурм заводу «Азовсталь», в якому переховувались українські військові, в результаті чого після наказу вищого українського керівництва про необхідність зберегти життя військовим почався вихід особового складу. Всі військові, які вийшли з «Азовсталі» потрапили в полон, більша частина з них і досі залишається в російському ув'язненні.

В останні дні березня російські військові відступили від Київської області. Тоді, після звільнення Бучі, весь світ дізнався про злочини які російські військові чинили на окупованих територіях. Протягом квітня звільнили Київську, Житомирську, Чернігівську та Сумську області. Під постійними обстрілами знаходились Харків та Маріуполь. Протягом червня відбувався контрнаступ в Херсонській області, а в липні було повністю повернуто під український контроль острів Зміїний. Тоді наступальні дії Росії на деяких напрямках

зупинились і керівництво більше не заявляло про захоплення нових територій. В серпні Україна завдала декілька ударів по аеродромах та складах в Криму. 23 вересня в Херсонській та Запорізькій областях під дулами автоматів почалися референдуми про приєднання до РФ⁸³. За місяць після так званого референдуму Херсон був деокупований.

В основному наступальні дії з обох сторін припинилися. Бої точаться в окремих населених пунктах Донбасу, на Бахмутському напрямі ситуація протягом довгих місяців залишається нестабільною. За рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну Росія завдала майже 5 тис ракетних ударів та 1100 ударів з використанням БПЛА⁸⁴. Загалом, за 9 років збройного конфлікту в Україні Росією в різні роки було окуповано Донецьку, Луганську, Київську, Житомирську, Чернігівську, Сумську, Херсонську, Миколаївську, Харківську та Запорізькі області або їх частини. Станом на 4 червня 2023 рік окупованими росіянами територіями залишаються Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька та Харківська області.

З початку російської збройної агресії в Україні США та країни ЄС запровадили 11 пакетів санкцій проти Росії, а також були застосовані санкції окремими світовими організаціями проти конкретних осіб та російських компаній. Санкції стали результатом не тільки падіння рубля та кризи в Росії в 2014-2016 роках, а також результатом економічних збитків в країнах ЄС.

Після повномасштабного вторгнення в Україну західні країни посилили свої санкції, розширили список підсанкційних осіб та компаній, а багато світових компаній вийшли з російського ринку. Росія стала найбільш підсанкційною

⁸³ На окупованих територіях України почалися "референдуми" про приєднання до РФ. Що відомо. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/284683-na-okupovanih-teritoriah-ukraini-pocalis-referendumi-pro-priednanna-do-rf/>.

⁸⁴ Slovo i Dilo. Скільки разів росія вдарила по Україні ракетами за рік вторгнення: відповідь Генштабу. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/23/novyna/suspilstvo/skilky-raziv-rosiya-vdaryla-po-ukrayini-raketamy-rik-vtorhnennya-vidpovid-henshtabu>.

країною після Ірану та Сирії⁸⁵. У відповідь Росія створила список «недружніх країн», тобто тих, хто підтримав санкції, та вводить проти цих країн санкції у відповідь. Найбільше санкцій проти Росії було накладено у сфері фінансів та банків, наступники за кількістю йдуть торгівельна галузь, галузь нафтового виробництва, інформаційні технології та зв'язок⁸⁶.

⁸⁵ Українська правда. Обійшла Іран і КНДР: Росія стала найбільш “підсанкційною” країною у світі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/8/7329296/>.

⁸⁶ ІНОЗЕМЦІ В РОСІЙСЬКИХ КОМПАНІЯХ. Війна і Санкції. URL: <https://sanctions.nazk.gov.ua/shame/?category=87>.

3.2. Роль Російської Федерації у війні в Україні

Роль Російської Федерації у війні в Україні важко переоцінити, адже вона її розпочала та залишається однією зі сторін конфлікту. Видатки на оборону в Росії з кожним роком зростають, так станом на 23 березня 2023 року досягли рекордного числа – 531 мільярд рублів, що вдвічі більше за той самий період попереднього року. Хоча у бюджеті на 2022 рік було передбачено значне збільшення коштів на оборону, вони все одно перевищили початкові бюджетні припущення на 43%⁸⁷.

Найбільше по оборонпрому Росії вдарили санкції в галузі інформаційних технологій та зв'язку. Раніше багато комплектуючих для вироблення та вдосконалення своєї зброї Росія постачала з-за кордону, проте навіть попри санкції Росія далі отримувала обладнання, хоча і не в таких масштабах. Так наприклад тепловізори для обладнання техніки та військових російський воєнно-промисловий комплекс отримував від французьких компаній «Thales» та «Safran», та навіть незважаючи на санкції, до 2020 року компанії працювали з Росією по старих контрактах та модифікували майже тисячу танків для російської армії⁸⁸.

Окрім французьких тепловізорів на озброєнні в російській армії є також безпілотники, начинені закордонною електронікою, а за декілька місяців до повномасштабного вторгнення італійські компанії продавали Росії гвинтівки, пістолети та автомати як свідчить розслідування Investigative Europe. В цьому розслідуванні йдеться й про те, що насправді до 2020 року багато країни попри накладені санкції експортували до Росії велику кількість зброї. Так основними постачальниками зброї на мільйони євро згідно з розслідуванням були Франція, Німеччина та Італія. Повідомляється також, що Австрія, Чехія та Болгарія теж

⁸⁷ Ukrinform. Війна і таємні витрати з'їдають російський бюджет – Bloomberg. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3688646-vijna-i-taemni-vitrati-zidaut-rosijskij-budzet-bloomberg.html>.

⁸⁸ Економічна правда. Без “Армат”, навігації та безпілотників: як санкції демілітаризують Росію. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/1/685041/>.

здійснювали в Росію поставки, але вони не були багаторазовими і постачалась в основному зброя малих калібрів.

Багато зброї, яку використовує зараз Росія у війні проти України залишилась на складах ще радянських часів. Згідно з даними Росія має на зберіганні 12 тис танків, проте питання про їхню боєздатність залишається відкритим, так як заводи «Уралвагонзавод» та Челябінський тракторний завод, які мали б займатись розконсервуванням та ремонтом танків, потрапили під фінансові, а головне, під технологічні санкції, тому не можуть далі продовжувати свою роботу⁸⁹.

Через розширення санкцій Росії довелося шукати допомоги в інших країнах ніж в довоєнний час. Так основним союзником Росії стала Сирія, КНР попри свою прихильність до Росії раніше намагається займати нейтральну позицію в даному конфлікті. На сьогодні немає офіційно підтверджених даних про військову співпрацю КНР та Росії, проте в лютому 2023 року німецьке видання Spiegel повідомляло, що йдуть переговори між китайською компанією та російською армією про масове виробництво безпілотників-камікадзе для Росією⁹⁰. Всі чутки про можливу співпрацю в оборонному секторі Захід засуджує та погрожує Китаю можливими санкціями у відповідь на допомогу. Так в березні 2023 року Брюссель запропонував накласти санкції на 7 китайських компаній, які звинувачені в поставці Росії технологій, які можуть використовуватись для створення чи модернізації зброї⁹¹.

Через накладені на Росію численні санкції, а з початком повномасштабного вторгнення навіть закриття «дір» в санкціях, які давали змогу Росії раніше їх обходити. Тому зараз довелося шукати нові шляхи «сполучення»

⁸⁹ Економічна правда. Без «Армат», навігації та безпілотників: як санкції демілітаризують Росію. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/1/685041/>.

⁹⁰ Європейська правда. Росія веде переговори з Китаєм про постачання дронів-камікадзе - Spiegel. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/24/7156832/>.

⁹¹ Bounds A. Brussels plans sanctions on Chinese companies aiding Russia's war machine. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/dc757bea-d7eb-487b-b5d1-1d4360cfb9d5>.

з Європою. Так одним з методів обходу санкцій є поставки до третіх країн з країн Європи через Росію товарів подвійного призначення, які якимось чином при доставці губляться на території Росії. Financial Times повідомляє, що у 2022 році з поставок на майже 2 мільярди доларів тільки половина досягла своєї кінцевої точки доставки в Казахстані, Киргизстані і Вірменії. Зазвичай товарами подвійного вжитку призначення ті, які можна використовувати у військовій та цивільній сферах, як наприклад газові турбіни які можуть використовуватись як для оснащення військової техніки, так і для цивільних машин, а також паяльники та устаткування для радіо транслявання, які так і не досягли своєї кінцевої точки призначення⁹².

Окрім китайських технологій та імпорту товарів подвійного призначення Росія також отримує на озброєння дрони іранського виробництва. Як свідчать дослідження CNN іранські розробники використовуються у своїх дронах Shahed-136s вкрадені майже 20 років тому німецькі технології. Іран продовжує торгувати дронами з Росією навіть попри офіційні заяви про те, що продаж був невеликої партії та ще до початку повномасштабного вторгнення. Окрім дронів Іран також таємно постачає Росії балістичні ракети типу «земля-земля» Fateh-110 і Zolfagha.

З початком повномасштабного вторгнення Росії довелось скоротити свій контингент в Сирії, щоб перенаправити його на територію України. Крім цього, у березні 2022 року Росія розуміючи, що несе колосальні втрати на фронті почала вербувати і сирійських та лівійських найманців, в основному набираючи військових з досвідом вуличних боїв, яких би використали при захоплення Києва. Таким військовим обіцяли зарплату від 200 до 600 доларів, а ті в свою чергу, розглядають війну в Україну як шанс виїхати в Європу⁹³.

⁹² Seddon M., Cook C., Cocco F. EU goods worth at least \$1bn vanish in Russia 'ghost trade'. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/76fc91b2-3494-4022-83d0-9d6647b38e3d>.

⁹³ Свобода Р. Сирійців вербують для війни з Україною, переправляючи на літаках, про які розповідали «Схеми» – розвідка. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-syriytsi-viyna-ukrayina-rozvidka/31751082.html>.

Довгий час російські ЗМІ публікували звинувачення України у використанні хімічної зброї про ополчення «ДНР» та «ЛНР» для легітимації використання хімічної зброї проти українських військових. Так в травні 2022 року українськими ЗМІ поширилась інформація про використання хімічної зброї, а саме газу «Зарин», який раніше російська армія використовувала в сирійській війні, у боях під Гостомелем⁹⁴.

Протягом тривалого часу Росія офіційно не визнавала присутність своїх військових при захопленні Криму та Донецької і Луганської областей. Ця ситуація навіть породила інтернет-мем або ж кліше, яким часто користувались російські ЗМІ – «зеленые человечки», «ихтамнеты», «вежливые люди». Це пов'язано з тим, що люди у військовій формі без розпізнавальних знаків 27 лютого 2014 року взяли штурмом парламент в Сімферополі, де підняли російський прапор. Росія називала «зелених чоловічків» силами самооборони, які створили місцеві жителі. За місяць В. Путін офіційно визнав, що російські військові допомагали «силам самооборони»⁹⁵. Пізніше, «зелені чоловічки» з Криму вже перебували на операції із захопленні Донбасу. Хоча російські ЗМІ і намагались підтримувати ідею влади про відсутність російських військових на Донбасі, новітня зброя, яка на той момент тільки поступила на озброєння російської армії, говорить про протилежне⁹⁶.

За деякими даними станом на квітень 2023 року в Україні знаходиться близько 168,5 тис російських військових⁹⁷. Найгарячішими точками на той час були Бахмутський, Авдіївський та Мар'їнський напрямки, тому там було зосереджено найбільшу кількість військових – приблизно 80 тис військових. На

⁹⁴ Українська правда. Росіяни використали хімзброю під Гостомелем, були випадки отруєння – легіонер. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7348062/>.

⁹⁵ Українська правда. Росіяни використали хімзброю під Гостомелем, були випадки отруєння – легіонер. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7348062/>.

⁹⁶ Являются ли "зеленые человечки" на востоке Украины российскими военнослужащими? / Р. Олсарчик та ін. *Ведомости*. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/04/17/yavlyayutsya-li-zelenye-chelovechki-na-vostoke-ukrainy>.

⁹⁷ Кількість та насиченість російських військ на території України, - Згурець. *espreso.tv*. URL: <https://espreso.tv/kilkist-ta-nasichenist-rosiyskikh-viysk-na-teritorii-ukraini-kolonka-sergiya-zgurtsya>.

4 червня 2023 року Росія втратила майже 210 тис особового складу в Україні. Офіційно Росія не визнає настільки великі втрати в СВО – тільки 24,5 тис військових⁹⁸.

На дипломатичному рівні Росія також веде активну війну проти України. Росія неодноразово використовувала своє право вето як постійного члена Ради Безпеки ООН для блокування резолюцій, які засуджують дії Росії в Україні. В жовтні 2022 року Росія заблокувала резолюцію, яка засуджує анексію тимчасово окупованих українських територій⁹⁹. У квітні 2023 року Росія почала головування в Радбезі ООН, востаннє Росія виконувала цю роль в лютому 2022 року, коли напала на Україну. Проте головування Росії ніяк не вплинуло на подальші рішення щодо України¹⁰⁰. Присутність Росії в Радбезі ООН коли більшість його сучасних рішень в основному стосуються російської збройної агресії в Україні показує недосконалість апарату ООН, через важливість однастайності в прийнятті рішень.

⁹⁸ Потери России в войне с Украиной. Сводка «Медиазоны». Медиазона. URL: <https://zona.media/casualties>.

⁹⁹ Росія блокувала резолюцію Радбезу ООН щодо "анексії" українських територій. Інтеніт :: Регіональна мережа якісної журналістики. URL: <https://intent.press/news/world/2022/rosiya-blokuvala-rezolyuciyu-radbezu-on-shodo-aneksiyi-ukrayinskih-teritorij/>.

¹⁰⁰ Росія стає головою Ради безпеки ООН. Як це може нашкодити Україні і як можна виключити РФ звідти? - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv2440434zdo>.

4 Особливості участі Російської Федерації у збройних конфліктах у світі

Роль Росії у конфліктах, розглянутих у кваліфікаційній роботі, була і залишається досить суттєвою, якщо не вирішальною. Проте, якщо час від часу Росія втрачає першість в нагірно-карабаському та сирійському конфлікті, то в російсько-українській війні вона впевнено залишається на своїх позиціях агресора.

Спільним у всіх трьох конфліктах є насамперед великий вплив Росії на ці країни через довгу історію співпраці. Поставки зброї в Нагірний Карабах та Сирію відбувались ще за радянських часів для розширення сфери свого впливу, так само як і розміщення своїх військових баз на територіях України (Крим), Сирії та Нагірного Карабаху. Останнє дало росіянам можливість втрутитись або дестабілізувати ситуацію в країні неймовірно швидко, тому що вони вже мали розміщені гарнізони. Ще за часів існування СРСР було підписано численні договори про поставки та спільну безпеку з Вірменією та Сирією, за якими йшли великі потоки зброї. Через спрямування всієї своєї потужності на український фронт, Росія втратила свої позиції першості в інших конфліктах. Так з скороченням своєї присутності в Сирії а також через численні західні санкції Росія втратила велику частину впливу в регіоні. Така сама ситуація у Росії в нагірно-карабаському регіоні. Через посилення могутності Туреччини та розширення її впливу, а також через досить довготривале заморожування конфлікту Росія більше не є основним гравцем.

Ще однією спільною рисою російської присутності є активна інформаційна війна зі схожими наративами. У всіх трьох випадках конфлікти почались в мультиетнічних країнах, які легко піддалися ідеї поділи на нас і них. Так в Сирії суспільство поділилось в основному між сунітами та шиїтами, в Нагірному Карабасі на вірмен та азербайджанців, а в Україні на українців та росіян, на захід та схід України, а на допомогу «обмеженим у правах» частинам суспільства обов'язково має прийти Росія.

З попереднього пункту випливає наступне, Росія завжди намагається стати посередником між «ворогуючими» сторонами конфлікту. Переговори між вірменською та азербайджанською стороною, між урядом Б. Асада та опозицією, між владою України та невизнаними республіками «ЛНР» та «ДНР» завжди виступає Росія. Переговори майже за однаковими сценаріями проходять в основному з посередництвом Росії, деколи з залученням інших держав. Важливо відмітити, що ці переговори рідко приносять якісь позитивні зрушення. Потрібно також звернути увагу на те, що сценарій поділу держави зсередини Росія використовує вже неодноразово у всіх конфліктах на пострадянському просторі. Через те, що держави, які намагається дестабілізувати Росія є поліетнічними державами, тобто є територіями проживання різних національних меншин. А з залученням вже напрацьованого роками апарату пропаганди та маючи широкий вплив на даних територіях ця стратегія Росії завжди має успіх.

Донедавна, до початку дії ембарго на нафту Росія могла впливати на своїх противників газовим шантажем. У відповідь на санкції проти Росії за вторгнення в Україну та окупацію Криму, Росія щороку погрожувала Європі «холодною смертю». Так, ціни на нафту та газ дійсно підвищились, але Європа знайшла альтернативні шляхи поповнення своїх резервів.

Спільним в даних конфліктах ще є те, що Росія використовує збройні конфлікти як тренувальний майданчик для випробування нового озброєння, яке використовується в подальших конфліктах. Так на полі бою в Сирії вперше були випробувані крилаті ракети «Калібр» та важкі вогнеметні системи «Солнцепек». Так само як і в російсько-українській війні вперше були масштабно використані БПЛА російського, а також іранського виробництва. Також в Україні були вперше випробувані російські варіанти американського JDAM¹⁰¹, обладнання, яке використовується для перетворення простих вільноспадних бомб у кориговані боєприпаси.

¹⁰¹ Планирующие бомбы для СВО: что не так с «русским JDAM-ER». *Военное обозрение*. URL: <https://topwar.ru/215700-planirujuschie-bomby-dlja-svo-cto-ne-tak-s-russkim-jdam-er.html>.

Також у сирійському на російсько-українському конфлікті росіяни використовують схожі тактики ведення війни. Найперше, що кидається в очі це повне знищення Маріуполя у 2022 році, як це було з Алеппо в 2016 році, що показує готовність російського військового командування до жорсткого використання зброї проти мирного населення. Також момент зі створення гуманітарних коридорів, яким не слід довіряти. В ситуації з Алеппо, то після багатомісячної облоги міста росіяни відкрили гуманітарний коридор для цивільних. Населення тоді не довірилось військовим і тільки мала частина жителів покинули місто, а решта, що залишились, розглядались військовими як терористи, тобто мішені. Така сама ситуація відбувалась в Маріуполі. Про гуманітарні коридори з Маріуполя було дуже важко домовитись і вони, дивлячись на минулі події, були досить небезпечними для людей. І останнім схожим пунктом, на який я б хотіла звернути увагу, це використання хімічної зброї. Відмінним є тільки те, що в сирійському конфлікті хімічна зброя використовувалась двома сторонами конфлікту, на відміну від російсько-українського, та в набагато меншій кількості.

Як в Україні, так само і в Нагірному Карабасі і Сирії Росія частково або взагалі не визнавала факт своєї присутності на територіях конфлікту. У випадку з сирійським та нагірно-карабаським конфліктом Росія заявляла про вивід свого контингенту з країн, хоча на ділі російські військові, можливо в меншій кількості, але і досі залишаються на цих територіях.

Ще однією спільною рисою російської участі в сирійському та україно-російському конфліктах є залучення російською стороною бойовиків ПВК «Вагнер» та їхні скоєні військові злочини. Так відомо тільки про один випадок, коли бойовики вбили беззбройну людину в Сирії та піддали її нелюдським

стражданням¹⁰². Натомість в Україні, бойовики «Вагнер» скоїли набагато більше вбивств цивільного населення та полонених українських військових¹⁰³.

Останнім на що я хотіла б звернути увагу це використання Росією поля бою не тільки для боротьби з внутрішніми ворогами всередині держав, а й як інструмент боротьби з Заходом і утвердження себе як гегемона в регіоні. Так у всіх конфліктах Росія просуває наратив, що країни Європи та США є причинами дестабілізації ситуації в регіоні. Навіть Туреччина, яка має досить стабільні налагоджені зв'язки з Росією в цих випадках виступає як противник.

¹⁰² Торттури, вбивства і поразка. Чотири скандали навколо ПВК Вагнера, яку пов'язують з «кухарем Путіна». Новини України та Світу. Головні і останні новини - NV. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pvk-vagnera-skandali-za-uchastyu-viyskovoji-kompaniji-kuharya-putina-novini-rosiji-50103121.html>.

¹⁰³ “Вагнерівці” на камеру розповіли про розстріли українських дітей та полонених – Головне в Україні. Головне в Україні – Останні новини України та світу. URL: <https://glavnoe.in.ua/news/vahnerivczi-na-kameru-rozpovily-pro-rozstrily-ukrayinskyh-ditej-ta-polonenyh>.

Висновок

Участь Російської Федерації в нагірно-карабаському, сирійському та російсько-українському конфліктах - це тільки невелика частина з тих, в яких Росія взяла участь з часів розпаду радянського союзу. Хоча ці конфлікти відбувались в різний час та зі застосуванням різних технологій, основна стратегія і тактики ведення війни Росією залишаються однаковими.

Відмінність між вищезазначеними конфліктами полягає в тому, що на даний момент сирійський та нагірно-карабаський конфлікти знаходяться в пасивній фазі. Не останньою причиною цього є те, що Росія зараз повністю залучена в російсько-український конфлікт з моменту його чергової ескалації – повномасштабного воєнного вторгнення в Україну. На відміну від низки попередніх конфліктів в ході російсько-української війни Росія як держава-агресор отримала відсіч з боку міжнародної спільноти. Оскільки Росія втратила свою гегемонію у світі, стала найбільш підсанкційною країною світу і через це понесла великі економічні збитки, вона більше не здатна вести активну війну одночасно на декількох фронтах в різних країнах.

Тактики, які використовує Росія з роками не змінюються, вони тільки удосконалюються, тому всі конфлікти, по суті, мають схожий сценарій розвитку подій в залежності від залученості у них Росії. У всіх, розглянутих в кваліфікаційній роботі, випадках Росія використовує добре напрацьований інструмент пропаганди та економічного впливу на держави.

Росія також використовує збройні конфлікти в державах як спосіб продемонструвати всьому світові, що і досі має суттєві важелі впливу як і на внутрішніх ворогів, так і на зовнішніх – Європу та США. Хоча численні санкції та нафтове ембарго суттєво послабили позиції Росії на світовій арені, вона все одно цього не визнає.

Досліджувані конфлікти, попри відмінності, мають низку спільних рис. У всіх трьох випадках конфлікти починалися в мультиетнічних країнах, які мали міжетнічні, релігійні суперечності, тому легко піддавалися поширенню наративів ворожнечі, політичного, етнічного, територіального розколу. За допомогою інформаційної війни та пропаганди, яка супроводжує ці конфлікти, Росія завжди ставила на внутрішню дестабілізацію, яка мала полегшити її зовнішнє збройне втручання у справи суверенної держави. При цьому в Україні, так само і в Нагірному Карабасі і Сирії Росія частково або взагалі не визнавала факт своєї присутності на територіях конфлікту.

Спільним в досліджуваних конфліктах ще є те, що Росія використовує збройні конфлікти як тренувальний майданчик для випробування нового озброєння, яке використовується в подальших конфліктах. При цьому нехтуючи всіма вимогами гуманітарного права, зокрема Женевської конвенції про захист цивільного населення під час міжнародних збройних конфліктів 1949 р.

З численних переговорів між Росією, невизнаними республіками, країнами Заходу та чинними владами країн, які рідко мали успіхи, а також порушення звичаїв війни та масові злочини проти мирного населення можна зробити висновок, що єдиним методом закінчення конфлікту з залученням Росії є втрата Росією домінуючої позиції у світі та повний вихід з конфлікту.

Список використаної літератури та джерел

1. МЗС Росії заявило про перекидання іноземних найманців із Сирії та Лівії у Нагірний Карабах. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-karabakh-mzs-rosiya-naymantsi/30867058.html>.
2. У збройному конфлікті Вірменії та Азербайджану сталося нове загострення, є жертви. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-virmenia-azerbajdzhan-karabah-zahostrennya/30860313.html>.
3. “Московська декларація” щодо Нагірного Карабаху – хто ж переміг: Вірменія, Азербайджан чи Росія?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1337851.html>.
4. «Вагнерівці» на камеру розповіли про розстріли українських дітей та полонених – Головне в Україні. Головне в Україні – Останні новини України та світу. URL: <https://glavnoe.in.ua/news/vahnerivczi-na-kameru-rozpovily-pro-rozstrily-ukrayinskyh-ditej-ta-polonenyh>.
5. ABC News. Biden says he could sanction Putin as Ukraine urges calm. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20220224045604/https://www.abc.net.au/news/2022-01-26/ukraine-urges-calm-saying-russian-invasion-not-imminent/100781870>.
6. Andrew C. The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World / Christopher Andrew, Vasili Mitrokhin. – [Б. м.: б. в.], 2005.
7. Anila Jumani. #BISummit2018 | The New Narrative: Who Authors the Future? A Town Hall Conversation, 2018. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=zixOd_J1QmY.
8. BBC News. Ukraine crisis: Don't create panic, Zelensky tells West. BBC News. URL: <https://web.archive.org/web/20220129021318/https://www.bbc.com/news/world-europe-60174684>.

9. Bercean I. Războiul civil din Siria / I. Bercean, C. Crăciunescu., 2016. – (UNIVERSITATEA “BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA FACULTATEA DE STUDII EUROPENE).
10. Bounds A. Brussels plans sanctions on Chinese companies aiding Russia’s war machine. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/dc757bea-d7eb-487b-b5d1-1d4360cfb9d5>.
11. Lubold G. Russian Escalations in Syria Risk Direct Conflict With U.S., Military Officials / Gordon Lubold, Michael R. Gordon // WSJ. – URL: https://www.wsj.com/articles/russian-escalations-in-syria-risk-direct-conflict-with-u-s-military-officials-warn-11655504591?mod=hp_lead_pos9
12. Press A. Kremlin denies plans to invade Ukraine, alleges NATO threats. POLITICO. URL: <https://web.archive.org/web/20211219195654/https://www.politico.com/news/2021/11/12/russia-kremlin-ukraine-nato-threats-521031>.
13. Reuters. UPDATE 1-Russia accuses Ukraine of mobilising artillery, feigning negotiations. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20211225040840/https://finance.yahoo.com/news/1-russia-accuses-ukraine-mobilising-134852229.html>.
14. Seddon M., Cook C., Cocco F. EU goods worth at least \$1bn vanish in Russia ‘ghost trade’. *Financial Times*. URL: <https://www.ft.com/content/76fc91b2-3494-4022-83d0-9d6647b38e3d>.
15. Slovo i Dilo. Скільки разів росія вдарила по Україні ракетами за рік вторгнення: відповідь Генштабу. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/23/novyna/suspilstvo/skilky-raziv-rosiya-vdaryla-po-ukrayini-raketamy-rik-vtorhnennya-vidpovid-henshtabu>.
16. Ukrinform. Війна і таємні витрати з’їдають російський бюджет – Bloomberg. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3688646-vijna-i-taemni-vitrati-zidaut-rosijskij-budzet-bloomberg.html>.

- 17.Ukrinform. Експорт зерна з окупованого росією Криму до Сирії цього річ зріс у 17 разів – Reuters. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3637174-eksport-zerna-z-okupovanogo-rosie-u-krimu-do-sirii-cogoric-zris-u-17-raziv-reuters.html>.
- 18.Ukrinform. У Сирії ліквідували ватажка ІДІЛ, який планував теракти в Європі. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <http://www.ukrinform.ua/rubric-world/3696965-u-ssa-zaavili-pro-likvidaciju-vatazka-idil-akij-planuvav-terakti-v-evropi.html>.
- 19.Аваков: Україна не буде надавати військову допомогу в азербайджансько-вірменському конфлікті. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nagirny-karabakh/30870409.html>.
- 20.Аветисян Р. С. Создание Минской группы ОБСЕ и ее роль в процессе урегулирования конфликта вокруг Нагорного Карабаха. *Политэкс*. 2011. Т. 11, № 1. С. 237–247.
- 21.Азербайджан готується до війни з Вірменією – міністр. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2306519.html>.
- 22.Алієв допускає “культурну автономію” для вірмен Карабаху. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-aliev-kulturna-avtonomija-virmen-karabahu/30907534.html>.
- 23.Бабаян К. К. Мадридские принципы Нагорно-карабахского урегулирования. *Вестник РУДН, серия Международные отношения*. 2014. № 2. С. 121–127.
- 24.Білорусь і Росія вирішили продовжити спільні навчання через загострення на Донбасі. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208862-rosia-i-bilorus-virisili-prodovziti-spilni-navcanna-cerez-zagostrenna-na-donbasi/>.
- 25.Велика Британія передасть Україні ракети для боротьби з російським флотом – посол Пристайко. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/205201-velika-britania-peredast-ukraini-raketi-dla-borotbi-z-rosijskim-flotom-posol-pristajko/>.

- 26.Весоловскі Т. На навчаннях «Захід-2021» Росія продемонструє військову міць та контроль над Білоруссю? Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-i-bilorus-navchannya-zakhid-2021/31454422.html>.
- 27.Вірменія зупиняє процес замирення з Туреччиною. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2022027.html>.
- 28.Вірменія оголосила воєнний стан і загальну мобілізацію. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-virmenia-vojennyj-stan/30860413.html>.
- 29.Вітман К. М. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми: Монографія. – К.: Логос, 2007. – 336 с.
- 30.Война в Карабахе: Россия согласилась предоставить Армении военную помощь - с одним “если”. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/10/31/7115963/>.
- 31.Гаспарян А. Динамика карабахского конфликта и роль Российской Федерации в его урегулировании. CA&C Press AB. URL: <https://www.cac.org/journal/cac-06-1999/gasparyan.shtml>.
- 32.Голови МЗС Чехії, Словаччини та Австрії вилетіли до України. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/204587-golovi-mzs-cehii-slovaccini-ta-avstrii-viletili-do-ukraini/>.
- 33.Де Ваал Т. Чорний сад. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=120760&p=1>.
- 34.Драчук С. Вірменія і Туреччина поспішають налагодити відносини, поки процес не зірвався. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1614680.html>.
- 35.Економічна правда. Без “Армат”, навігації та безпілотників: як санкції демілітаризують Росію. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/1/685041/>.

- 36.Економічна правда. Без “Армат”, навігації та безпілотників: як санкції демілітаризують Росію. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/1/685041/>.
- 37.Європейська правда. Вимушений крок Путіна: чому РФ виводить свої війська з Сирії та які наслідки це матиме. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/10/7139159>.
- 38.Європейська правда. Росія веде переговори з Китаєм про постачання дронів-камікадзе - Spiegel. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/24/7156832/>.
- 39.Європейська правда. Росія направила до Сирії зброю не для боротьби з ІДІЛ - генерал Брідлав. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/09/29/7038850>.
- 40.Європейська правда. Росія сформувала відповідь США і НАТО щодо “гарантій безпеки”. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/14/7133983/>.
- 41.Європейська правда. Сирія заявила про повітряну атаку Ізраїлю. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/01/7/7118284>.
- 42.Жодних рішень без України не прийматимуть. В ОПУ прокоментували переговори Меркель, Макрона і Путіна. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/118304-opu-vidreaguvav-na-peregovori-lideriv-nimeccini-ta-francii-z-putinim/>.
- 43.За рік майже пів мільйона українців отримали російські паспорти - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55812260>.
- 44.Збитий на Донбасі «Боїнг»: офіційні звинувачення на адресу Росії та реакція Кремля. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29251026.html>
- 45.Здоренко А. Уряд Асада закуповує у бойовиків ІД нафту майже на \$ 40 млн щомісяця – Мінфін США. Зеркало недели | Дзеркало тижня | Mirror Weekly.

- URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/uryad-asada-zakupovuye-u-boyovikiv-id-naftu-mayzhe-na-40-mln-schomisyacya-minfin-ssha-193757_.html.
- 46.ЗСУ отримали від Естонії мобільний польовий шпиталь. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/205092-zsu-otrimali-vid-estonii-mobilnij-polovij-spital/>.
- 47.ІНОЗЕМЦІ В РОСІЙСЬКИХ КОМПАНІЯХ. Війна і Санкції. URL: <https://sanctions.nazk.gov.ua/shame/?category=87>.
- 48.Касіян В. Байден запевнив Зеленського у рішучій відповіді США та союзників в разі вторгнення Росії в Україну. LB.ua. URL: https://lb.ua/news/2022/01/03/502293_bayden_zapevni_v_zelenskogo.html.
- 49.Кількість та насиченість російських військ на території України, - Згурець. espreso.tv. URL: <https://espresso.tv/kilkist-ta-nasichenist-rosiyskikh-viysk-na-teritorii-ukraini-kolonka-sergiya-zgurtsya>.
- 50.Кресіна І. О., Кубальський О.Н., Стоєцький С.В., Стойко О.М., Шемшученко Ю.С., Явір В.А. Правові механізми врегулювання етнополітичних конфліктів в Україні: наукова записка. Київ, 2011. 104 с.
- 51.Микаелян Г. Внешняя политика Армении: попытка совместить интересы США, Европы и России. *Центральная Азия и Кавказ*. 2009. № 3. С. 137–146.
- 52.Між Вірменією та Азербайджаном найбільші за останні роки бойові дії. Наскільки це серйозно?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/armenia-azerbajan-conflict/30730061.html>.
- 53.Міноборони: Росія готує провокації та розширює військову присутність в ОРДЛО. Що відбувається. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/118781-rf-rozsirue-vijskovu-prisutnist-v-ordlo-rozvidka/>.
- 54.Мінські угоди та договір для Укроборонпрому. Про що Зеленський говорив із Макроном. Заборона. URL: <https://zaborona.com/minski-ugody-ta-dogovir-dlya-ukroboronpromu-pro-shho-zelenskyj-govoryv-iz-makronom/>.

55. На окупованих територіях України почалися "референдуми" про приєднання до РФ. Що відомо. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/284683-na-okupovanih-teritoriah-ukraini-pocalis-referendumi-pro-priednanna-do-rf/>.
56. Налагоджуються відносини між Туреччиною та Вірменією. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1614127.html>.
57. Окупанти оголосили про масову евакуацію жителів ОРДО до РФ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208446-okupanti-ogolosili-pro-masovu-evakuaciju-ziteliv-or-do-do-rf/>.
58. П'ятеро людей загинули на кордоні з Нагірним Карабахом – Азербайджан. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2145084.html>.
59. ПАРЄ: Росія відповідальна за збиття літака рейсу MH17. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/parie-rosiia-vidpovidalna-za-zbytta-litaka-reisu-mn17/a-62234989>.
60. Планирующие бомбы для СВО: что не так с «русским JDAM-ER». *Военное обозрение*. URL: <https://topwar.ru/215700-planirujuschie-bomby-dlja-svo-chto-ne-tak-s-russkim-jdam-er.html>.
61. Потери России в войне с Украиной. Сводка «Медиазоны». Медиазона. URL: <https://zona.media/casualties>.
62. Президент Азербайджану обіцяє "тотальний наступ" на Вірменію. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1329514.html>.
63. Протестувальники в Ірані вимагають від влади підтримати Азербайджан у протистоянні з Вірменією. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-iran-protesty-na-pidtrymku-azerbaidzhanu/30870249.html>.
64. Путін оголосив війну Україні. Президент РФ підтримав звернення "Л/ДНР" про введення військ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/210077-putin-pidtrimav-zvernenna-ldnr-pro-vvedenna-vijsk/>.

- 65.РБК-Украина. Ердоган: у Туреччини є докази того, що Росія торгує нафтою з ІДІЛ. РБК-Украина. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/erdogan-turtsii-dokazatelstva-togo-rossiya-1449147187.html>.
- 66.Рішення Росії видавати жителям ОРДЛО свої паспорти: як на це реагують в Україні і закордоном | Новини | Українське радіо. Головна | Українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=87037>.
- 67.РОСІЙСЬКА АВІАЦІЯ ДОПОМОГЛА “ІСЛАМСЬКІЙ ДЕРЖАВІ” АТАКУВАТИ ПОЗИЦІЇ СІРІЙСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ 5 канал. URL: – <https://www.5.ua/109/rosiiska-aviatsiia-dopomohla-islamskii-derzhavi-atakuvaty-pozytsii-syriiskikh-povstantsiv-100262.html>.
- 68.Російські війська облаштували табір на кордоні з Україною – СІТ. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/120692-rosijski-vijska-oblastuvali-tabir-na-kordoni-z-ukrainou-cit/>.
69. Росія блокувала резолюцію Радбезу ООН щодо "анексії" українських територій. Інтен: Регіональна мережа якісної журналістики. URL: <https://intent.press/news/world/2022/rosiya-blokuvala-rezolyuciyu-radbezu-onn-shodo-aneksiyi-ukrayinskih-teritorij/>.
- 70.Росія визнає незалежність самопроголошених "ЛДНР". Путін висунув ультиматум Києву. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/209186-rosia-viznala-nezaleznist-samoprogholosenih-ldnr-putin-visunuv-ultimatum-kievu/>.
- 71.Росія визнала "ДНР" та "ЛНР" у кордонах областей – Путін. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/209638-rosia-viznala-dnr-ta-lnr-u-kordonah-oblastej-putin/>.
- 72.Росія застосувала в Сирії фосфорні бомби. Перший. –URL: <https://tv.suspilne.media/news/73711>.
- 73.Росія не в змозі зупинити відновлення ІДІЛ в Сирії - Мілітарний. URL: <https://mil.in.ua/uk/blogs/rosiya-ne-v-zmozi-zupynyty-vidnovlennya-idil-v-syriyi/>.

- 74.РОСІЯ ПРОДОВЖУЄ ВИПРОБУВАННЯ СВОЇ ЗБРОЇ В СИРІЇ. ЦЬОГО РАЗУ ДРОНА-КІЛЕРА. | ОПК. Новини та аналітика. URL: <https://opk.com.ua/росія-продовжує-випробування-свої-зб/>.
- 75.Росія стає головою Ради безпеки ООН. Як це може нашкодити Україні і як можна виключити РФ звідти? - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv2440434zdo>.
- 76.Свобода Р. Сирійців вербують для війни з Україною, переправляючи на літаках, про які розповідали «Схеми» – розвідка. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-syriytsi-viyna-ukrayina-rozvidka/31751082.html>.
- 77.СИРІЙСЬКІ ПОВСТАНЦІ ОФІЦІЙНО ЗВИНУВАТИЛИ РОСІЮ У СПІВПРАЦІ З “ІСЛАМСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ” 5 канал. – URL: <https://www.5.ua/109/syriiski-povstantsi-ofitsiino-zvynuvatyly-rosiiu-u-spiivpratsi-z-islamskoiu-derzhavoiu-101406.html>.
- 78.Сирія. Росія проводить випробування нової зброї? Polskie Radio dla Zagranicy. URL: <http://archiwum.polradio.pl/5/115/Artykul/350834>.
- 79.Співвідношення сил: Наскільки дієздатні сили Вірменії та Азербайджану. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/balance-of-power-how-armenian-and-azerbaijani-forces-stack-up-/30893625.html>.
- 80.Сулейманов Э., Эвоян Л. Две позиции в наборно-Карабахской войне: Россия и Турция (1990-1994pp.). *Центральная Азия и Кавказ*. 2012. Т. 15, № 4. С. 7–24.
- 81.Так звана "ЛНР" слідом за "ДНР" оголосила про евакуацію населення в Росію. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/208467-tak-zvana-lnr-slidom-za-dnr-ogolosila-pro-evakuaciju-naselenna-v-rosiu/>.
- 82.Тиждень інтенсивної дипломатії. Як іноземні візити допоможуть зміцнити безпеку України. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/203482-tizden-intensivnoi-diplomatii-ak-inozemni-viziti-dopomozut-zmicniti-bezpeku-ukraini/>.

- 83.Тортури, вбивства і поразка. Чотири скандали навколо ПВК Вагнера, яку пов'язують з «кухарем Путіна». Новини України та Світу. Головні і останні новини - NV. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/pvk-vagnera-skandali-za-uchastyu-viyskovoji-kompaniji-kuharya-putina-novini-rosiji-50103121.html>.
- 84.Україна ініціювала термінове засідання Радбезу ООН через звернення бойовиків до Росії. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/210071-ukraina-iniciuvala-terminove-zasidanna-radbezu-onn-cerez-zvernenna-bojovikiv-do-rosii/>.
85. Україна отримала від Заходу допомогу на 1,5 мільярда доларів та тисячу тонн озброєнь – МЗС. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/204663-ukraina-otrimala-vid-zahodu-vijskovu-dopomogu-na-15-milarda-dolariv-mzs/>.
- 86.Українська правда. “Кіготь-меч”: Туреччина здійснила операцію на півночі Сирії та Іраку у відповідь на теракт у Стамбулі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/20/7377169>.
- 87.Українська правда. WSJ: Росія стала більш провокаційна в Сирії. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/18/7353192>.
- 88.Українська правда. ІДІЛ взяла на себе відповідальність за напад на сирійський газопровід. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/09/19/7307650>.
- 89.Українська правда. Ізраїль знищив обладнання для виробництва іранських дронів у Сирії – правозахисники. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/23/7373156>.
- 90.Українська правда. Кремль опублікував вимоги “гарантій безпеки” до НАТО із пропозицією не приймати Україну. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/12/17/7317753/>.

- 91.Українська правда. Обійшла Іран і КНДР: Росія стала найбільш “підсанкційною” країною у світі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/8/7329296/>.
- 92.Українська правда. Під час авіаудару США ліквідували ватажка “Аль-Каїди”. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/10/23/7311408>.
- 93.Українська правда. Росіяни використали хімзброю під Гостомелем, були випадки отруєння – легіонер. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7348062/>.
- 94.Українська правда. Росіяни використали хімзброю під Гостомелем, були випадки отруєння – легіонер. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7348062/>.
- 95.Українська правда. Сирійські найманці їдуть на війну в Україні, щоб втекти в ЄС – розвідка. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/17/7332193>.
- 96.Українська правда. Сирія заявила про атаку порту Латакія з боку Ізраїлю. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/12/7/7316484>.
- 97.Українська правда. Сирія слідом за Росією визнає “незалежність” ОРДЛО. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/29/7355416>.
- 98.Українська правда. Туреччина анонсувала нову операцію на сирійському кордоні, США стурбовані. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/25/7348350>.
- 99.Українська правда. Туреччина вдарила по базах курдів у Сирії та в Іраку – ЗМІ. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/20/7377122>.
100. Українська правда. Туреччина оголосила про початок нової військової операції у Сирії. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/1/7349936>.

101. Фридрихсон Н. Политика России и США в вопросе урегулирования нагорно-карабахского конфликта: формирование новых трендов. *Кавказ & Глобализация*. 2012. Т. 6, № 4. С. 27–33.
102. Четверо азербайджанських вояків загинули на півночі Нагірного Карабаху в результаті вчорашньої перестрілки з вірменськими військовими. *Радіо Свобода*.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1112233.html>.
103. Чому в Сирії війна - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43455347>.
104. Являются ли "зеленые человечки" на востоке Украины российскими военнослужащими? / Р. Олеарчик та ін. *Ведомости*.
URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/04/17/yavlyayutsya-li-zelenye-chelovechki-na-vostoke-ukrainy>.

АНОТАЦІЯ

Дипломної роботи

Тема «Участь РФ в збройних конфліктах у світі»

Студентка Котловська Анна Володимирівна

Рік навчання – 4, факультет Соціальних наук та соціальних технологій

Науковий керівник Доктор політичних наук (Етнополітологія та етнодержавознавство), Явір В. А.

Рецензент кандидатка юридичних наук, старша наукова співробітниця відділу правових проблем політології Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України Батанова Н.М.

Захищена “_____” _____ 20_ р. *(дата не проставляється)*

Короткий зміст роботи. Огляд збройних конфліктів в Сирії, Нагірному Карабасі та Україні. Оцінка ролі Російської Федерації в ескалації конфліктів та огляд особливостей участі Російської Федерації в них.